pleite

over Paul van Ostaijens

de bankroet jazz

Jan ten Brug Alle Pieron

Pleite

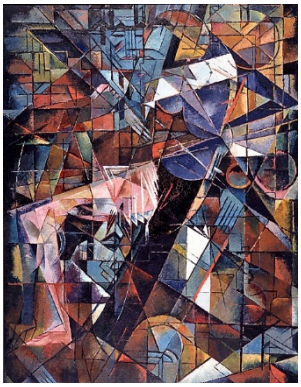
Inleiding

Het lezen en bestuderen van Paul van Ostaijens *De bankroet jazz* is louter avontuur en plezier tegelijk. Je komt terecht in een warrelende wereld van woord en beeld, van gedicht en film tegelijk. Een wereld die op losse schroeven staat, je hebt er weinig of geen vat op: anarchisme, modernisme en dadaïsme, je weet niet waar je terecht bent gekomen. Een swingende, jazzy wereld. Maar toch een die eindigt in het bankroet van een hebberige en dolgedraaide samenleving.

Om enigszins orde aan te brengen wordt de tekst integraal weergegeven, vergezeld van beelden die haar illustreren, ernaast staat een analyse, ook hier samen met een -meer hedendaagse- toelichting in beeld. Hoe, vraag je je af, zou de film er in deze tijd hebben uitgezien, maar dan als een compilatie van oud en nieuw.

Tekst en analyse worden afgesloten met een exegese en interpretatie.[a]

In 1918 vluchtte Paul van Ostaijen naar Berlijn, omdat hij tijdens de Duitse bezetting kardinaal Mercier van Antwerpen, had uitgescholden. De kardinaal maakte deel uit van het Franse establishment, terwijl Van Ostaijen juist een uitgesproken Flamingant was. Hij werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van acht maanden,[b] maar de Duitse bezetters vonden dat maar flauwekul en negeerden het vonnis. Na WOI dreigde dit alsnog te worden uitgevoerd.[c] Van Ostaijen week daarom samen met zijn vriendin, Emmeke Clement,[d] eind oktober 1918 uit naar Berlijn.

In Berlijn maakte het paar op 9 november de Novemberrevolutie mee en twee maanden later de Spartcusopstand. Linksradicalen, verenigd in de Spartakusbund, wilden de macht grijpen en een Radenrepubliek stichten. Het was een revolutionaire opstand tegen de gematigd linkse regering in Weimar onder leiding van Gustav Noske (SPD). Het oproer

---

[a] De verwijzing *Inl.* in de noten slaat op Alle Pieron, *Inleiding Filosofie* I-V.

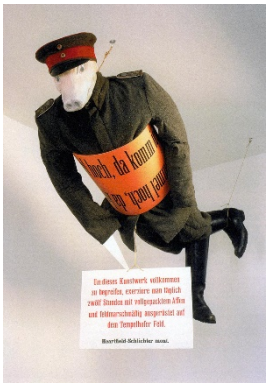
[b] Deze straf viel niet alleen zo zwaar uit, omdat Van Ostaijen als journalist bij een Antwerpse krant veel sterk pro-Duitse artikelen had geschreven, maar vooral ook omdat hij -en dat is veel ernstiger- tweemaal aan toe iemand aan de Duitsers had verraden. Met dan de vraag of hier het *l'art pour l'art* geldt. Vergelijk de discussie rond Céline in Frankrijk.

[c] Later verviel de straf, ze viel onder de amnestiewet. Dat betekent per definitie dat zijn gedrag Van Ostaijen niet (meer) wordt aangerekend, het wordt als het ware uitgewist. Maar ja, ook een biografie blijft een biografie: je gedrag wordt zo nu eenmaal niet aan de vergetelheid (gr.*amnestia*) prijsgegeven.

[d] Het portret van Emmeke en Paul ('Das Liebespaar', 1919/1920) werd geschilderd door Fritz Stuckenberg, een van de weinige vrienden van Van Ostaijen in Berlijn. Het hangt nu in het Landesmuseum Oldenburg.

leidde tot stakingen in heel Duitsland, waarna het leger ingreep. Op 11 januari kondigde Noske aan dat de opstand was neergeslagen.

In deze tijd ontstond *Die Pleite*, een tijdschrift dat het blad van de Dadabeweging in Duitsland werd. Berlijn was een anarchistische, artistieke vrijplaats en achteraf gezien een soort culturele hoofdstad van Europa. In de zomer van 1920 vond er dan ook de *Erste Internationale Dadamesse* plaats. In de catalogus kun je zien dat er 174 objecten te zien waren, gemaakt door 27 Dada kunstenaars van over de hele wereld. Initiatiefnemer was Raoul Hausmann, medeoprichter van de Berlijnse Dada. Het beroemdste object is een pop met het uniform aan van officier en een varkensmasker voor, ondertiteld met de tekst*: um dieses Kunstwerk vollkommen zu begreifen, exerziere man täglich zwölf Stunden mit vollgepacktem Affen und feldmarchmässich ausgerüstet auf dem Tempelhofer Feld.*

De makers, Heartfield en Rudolf Schlichter, werden beschuldigd van belediging van het leger. Georg Grosz, Johannes Baader en Otto Burchard werden ook aangeklaagd wegens hun aanstootgevende objecten. De kunstenaars vierden de beschuldigingen als bewijs dat ze de autoriteiten nog steeds konden provoceren.

Alle kunst ontdeed zich van beklemmende regels. Ook de Jazz werd gekoppeld aan de revolutie, vooral vanwege de improvisatie als kern van het musiceren. Het was anarchistische muziek.

Voor Paul van Ostaijen betekende deze ontwikkeling een ommekeer in zijn schrijven. De bundel *Bezette Stad* was zonder *Berlijn* niet geschreven, maar ze gaat over Antwerpen tijdens WOI. *Berlijn* verwerkte hij wel in het filmscenario *de bankroet jazz,* dat werd geschreven in 1920/1921. Ook hierin schrijft hij met verschillende lettertypen en lettergrootte voor de teksten die in beeld gebracht moeten worden. *De bankroet jazz* leest als *de bezette stad*, zo beschrijft het scenario heel precies waar en wanneer je verwijzingen, en dat zijn er veel, kunt plaatsen. Alles heeft zijn betekenis. Misschien om die reden is er van het scenario zelf nooit een film van gemaakt, misschien was dat nooit de bedoeling.

Mei 1921 gaat van Ostaijen terug naar België, teleurgesteld in Dada en in de liefde. Emmeke heeft hem inmiddels verlaten voor een zeer vermogende natuurkundige.

De presentatie van de hierna volgende **tekst en analyse** is zodanig weergegeven dat bij het omslaan van de bladzijden links de **tekst** van de bankroet Jazz staat en rechts de analyse van de tekst.

De bankroet-jazz. Tekst

De bankroet-jazz. Een analyse

Een eerste aanloop

Jazz: Oud vuil, samengeraapt op alle belten van voor den oorlog.

Matthijs Vermeulen

De degeneratie dezer tijden vindt in de jazz haar klinkend symbool.

Piet Ketting.

Het is hoog tijd, dat dit soort jungle-muziek met zijn kwaden invloed tegengegaan wordt. Het moet onder controle en censuur komen te staan. Wanneer deze muziek langer geduld wordt, zal het jongere geslacht terugglijden tot het peil van wilde dieren.

Arthur Cremin.

Wat is Dada? Dada is de schrik van den club-fauteuil-bourgeois, van den kunstcriticus, van den artist, van den konijnenfokker, van den hot-tentot. Dada is een gezicht. Dada wil geleefd zijn. Dada is de sterkste negatie van alle cultureele waarde-bepalingen.

Theo van Doesburg.

Neen we willen niet spotten met de Dadaïsten zonder de hand te steken in eigen besmetten boezem! Daar zit een leelijke Dadaïst in ons aller hart!

De Christelijke Amsterdammer.

Kortom, heavy metal is een muziekgenre dat door middel van volume en kracht de diepgewortelde gevoelens van de luisteraars wil stimuleren. Door de heersende normen en waarden van de Westerse cultuur aan te vallen probeert heavy metal over de geaccepteerde grenzen van de samenleving heen te gaan.

Shantih Lalta

Eerste deel

1.

De kamer van een naaistertje te Berlijn. **Naaimasjien.**

Eerste deel

1

Naaimasjien

SINGERS NAAIMASJIEN IS DE BESTE

de beste
waarom
hoe kan dat
wie weet
alles is schijn

Uit: Paul van Ostaijens *Huldegedicht aan Singer.*[a]

De naaimachine krijgt als losstaand beeld op het doek én als geïsoleerd begrip in de tekst even alle aandacht. Nu is de isolatie van een enkel woord volgens Van Ostaijen een kerngedachte van modernistische poëzie:

De lezer attent maken op de meer dan journalistieke betekenis van het woord. Op de stam. De klinker. De medeklinker. Het interval. Het zwijgen. Het ademhalen. Het spilwoord - aantrekkingskern, waar rond de atomen zich groeperen. Kristallisatie.
De spanning van het oppervlakkige woord tot het dimensieloze. Kontrapunt. Frère Jacques.

De naaimachine krijgt beeldende en dichterlijke kracht.

---

[a] Elders, in *Nagelaten Gedichten*:

Huldegedicht aan Singer

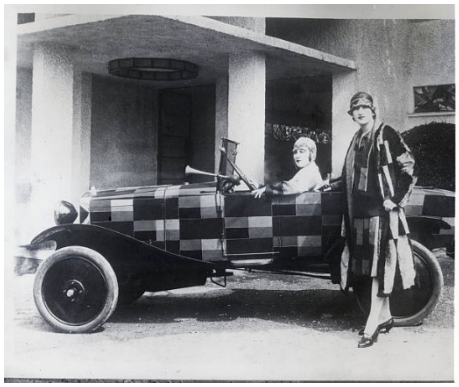
Hans Sachs moet een Singer hebben
[...]
Hans Sachs heeft gelijk
hij heeft recht op Singers naaimasjien is de beste
alle mensen zijn gelijk voor Singer.

Aan de muren **galante** beelden

geknipt uit tijdschriften.

Galant: *beschaafd, bekoorlijk, met smaak, hoffelijk, wellevendheid.*

Verwelkt ruikertje Vergissnichtmein.

Stemming zoals in romans. Het naaistertje vlijtig voor de naaimasjien.

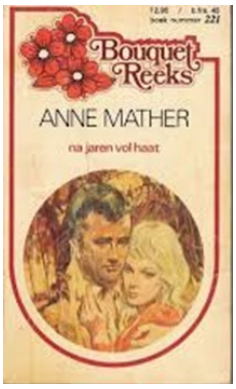

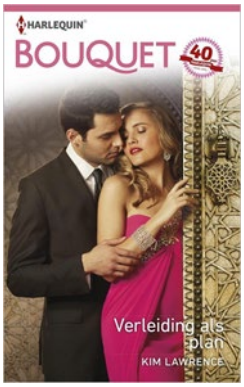
Zingend.

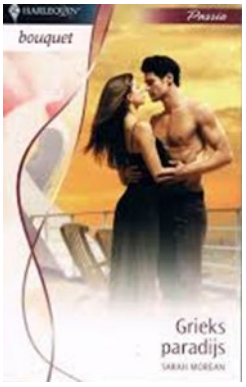
Zachtjes an in **het orkest**. **Wenn du glaubst der Mond geht unten der geht noch lange nicht unten das scheint bloss so.**

Vergissmeinnicht: verwelkte *vergeet-me-nietjes,* in een ruikertje samengebonden, staan voor een *zärtliche Erinnerung sowie für Abschied in Liebe.* Zij geven de stemming weer, zoals die er in een bepaald soort romans heerst.

Stemming zoals in romans, in deze tijd bv een deeltje uit de Bouquetreeks.

Orkest. In *Bankroet Jazz* wordt een -klein- orkest met verschillende instrumenten voorgeschreven, dit naast zang en het gebruik van geluiden. Deze moeten min of meer synchroon lopen met de beelden.
De voorstelling moet kennelijk een manifestatie worden, een groots gebeuren, ze is nooit gerealiseerd .Toch krijg je er al lezend een goed idee van hoe een vertoning zou zijn geweest had.

Wenn du glaubst der Mond geht unten der geht noch lange nicht unten das scheint bloss so. [a] Dit citaat vormt de beginregels van een liedje uit 1921.

[a] Onder dezelfde titel kun je een verrassende versie ervan terugvinden op Netflix (RoXy MoVieS), dit met ondertiteling in het Engels. De opname verwijst direct naar het script.
Luister ook naar David Breeze's versie van het liedje op Netflix onder dezelfde titel.

Albert Einstein vroeg eens aan Niels Bohr *Glauben Sie wirklich, der Mond ist nicht da, außer wenn jemand hinschaut?* Met als reactie: *Beweisen Sie mir doch das Gegenteil* ! Je vraagt je -iets anders geformuleerd- af of het heelal eigenlijk wel bestaat als er geen mensen zijn die het zien en erover nadenken. Een oeroude wijsgerige vraag. Descartes' *cogito ergo sum.*
Het citaat zelf is een onderschrift bij een fotomontage uit 1921 van Hannah Höch onder de titel *La petite mélancholie*.

Met als strekking dat je wel verdrietig en weemoedig kunt zijn, maar dat dan nog niet behoeft te zijn.

Het citaat -zo direct aan het begin- is een eerbetoon aan een kunstenares die met haar ontwikkeling van de fotomontage een vooraanstaande rol speelt binnen de Dadaïstische beweging [a]

[a] Inl. II.

2.
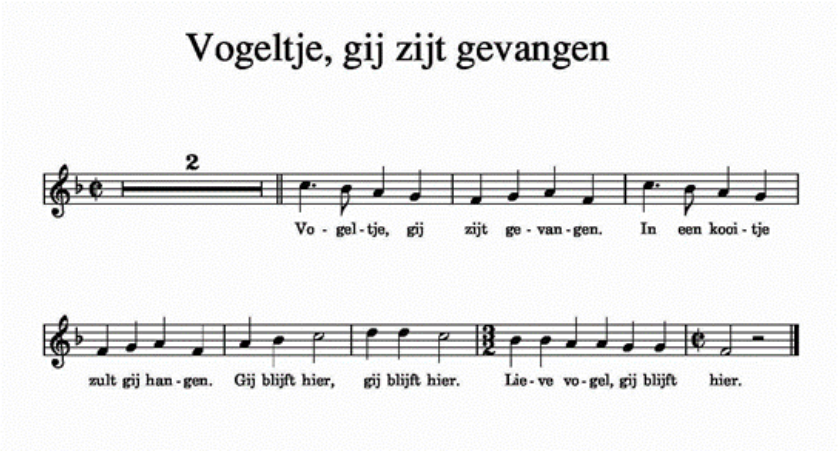
Brussel. Hetzelfde tafereel. Door het venster duidt het Gemeentehuis of St. Gudule de stad aan.

Een kanarie in een kevie.
Vlijt. Zingen.
Orkest verlevendiging. **Vogeltje ge zijt gevangen.**

Vogeltje ge zijt gevangen. Ondanks haar bezigheden en gezang, weet het naaistertje ook dat zij gevangen zit.

Terwijl **de muziek deze melodie** speelt, verandering van tafereel: derde naaistertjeskamer.

Het venster geeft op het **cimetière Montparnasse of zo.**

Genre Marie-Claire.

De muziek, hier de pianist,[a] die de film begeleidt en die in feite uitleg geeft bij de film. Hij is de explicateur.[b] Of zoals Van Ostaijen stelt:

Filmtoeschouwer let op de muziek en je weet hoever de film is. Je hoeft niet naar de film te kijken, muziek vertelt precies.[c]

Deze melodie. Het gaat om een melodie uit *Aucassin et Nicolette, ou Les mœurs du bon vieux temps*, een komische opera van André Grétry (1782). Het libretto van Michel-Jean Sedaine is op zijn beurt gebaseerd op een gemoderniseerde versie van het middeleeuwse origineel.

Het cimetière Montparnasse. Deze begraafplaats is groter dan een dorp. Een doods uitzicht.

Of zo . Een (kritische of ironische) opmerking als deze vereist een *voice over*. Een tussentekstje voldoet niet.

Genre Marie-Claire. *Marie-Claire* is de titel van een autobiografisch getinte roman van Marguerite Andoux uit 1910 met een voorwoord van Octave Mirbeau.
In haar tweede roman *L'Atelier de Marie-Claire* (1920) beschrijft Andoux het leven van Marie-Claire in een naaiatelier.

---

[a] In 1921 zijn er nog geen sprekende films en geluidsfilms. De eerste film met synchroon geluid -Alan Crosslands *Don Juan*- komt uit in 1926, de eerste sprekende film -*the Jazzsinger,* ook al van Crossland- wordt vertoond in 1927.

[b] Het laten optreden van meer live-muzikanten is in die tijd een kostbare zaak, ook omdat dan de muziek van tevoren moet worden uitgeschreven en gerepeteerd. Toch schrijft Van Ostaijen dit voor: een soort wensdroom die velen gehad zullen hebben, maar die pas een aantal jaren later werkelijkheid zal worden

[c] Inl. II, zie m.n. de citaten op blz. 503/Lichtveld en blz. 505/DeNitto.

Marie-Claire Perret werkt samen met Adrian Maben aan de montage[a] van diens film/documentaire *Le Dadaïsme* uit 1916.

Un document rare qui revient sur toute l'histoire du Dadaïsme, courant artistique, intellectuel et littéraire international apparu vers 1916, et qui fut plus qu'un mouvement ludique, un mouvement ouvertement contestataire. [b]

.

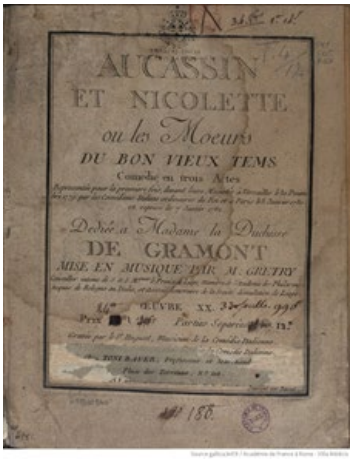

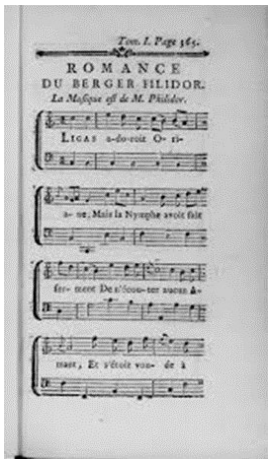
[a] Inl. II, 512-514.

[b] Centre du Film sur l'Art. Internet.

4

Op **het doek serpenteert dezelfde** melodie.

maar met **de franse originaaltekst: Nicolette à sa fenestre.**

Droomtafreel

Men ziet het franse naaistertje in bergère/luie stoel. Een herder. Révérences. Minnespel enz.

Het doek. Het verhaal speelt zich af in de (filmische) werkelijkheid en tegelijkertijd, als aanvulling op de film, ook op het doek (op het plein of in de bioscoop).

Serpenteert, kronkelt, Als beeld in notenschrift? Alleen zo wordt het **dezelfde** duidelijk, omdat het nu eenmaal om een zwijgende film gaat waarin niet wordt gezongen

De franse originaaltekst: Nicolette à sa fenestre. Het derde naaistertje heet Nicolette. Zij wordt geassocieerd met de Nicolette uit een oud, middeleeuws gedicht uit de twaalfde of dertiende eeuw. Het gaat over de liefdesverhouding tussen Aucussin en Nicolette ('D'Aucassin et Nicolette').
In het gedicht zit Nicolette op een bepaald moment gevangen en kijkt naar buiten met de vraag waarom zij hier zo ongelukkig is. In de Engelse vertaling:

Nicolete is now a prisoner painted marvellously fair. At the marble window-bay, there she leaned, that luckless maid. ./. Why am I in prison laid?

Droomtafereel: Nicolette droomt weg.

De muziek breekt **het sentimentele liedje** en dadelik invallen met braziliaanse **Matchiche**.

Het doek een grote lichtreklaam draaiend, afwisselend hel-donker.

De muziek staat hier dus tegenover het genre van **de sentimentele muziek**, zoals de Schlager. Maar of de **matchiche/** maxixe daar nu zoveel meer tegenover stelt, is maar de vraag, deze volksdans is als combinatie van Braziliaanse tango en polka nu niet een van de meest opzwepende muziekstijlen. Duidelijk is wel dat Jazz de muziekvorm is die aan dit alles een einde maakt.

Matchiche:

Het doek. Openluchtbioscoop, doek omgeven door reclame?

Lichtreklaam

FUMEZ LES CIGARES NICOLETTE

monsterlichtreklaam en kleine ventjes.

Monsterlichtreklaam en kleine ventjes. Klein tegenover de in die tijd overweldigende lichtreclames. Deze reflecteren de nietigheid en eenzaamheid van een mens in grote stad. The lonely crowd![a]

The crowd on the street,
The applause and
the 11hythmic beat,
seem far and yet so close,
…

And the voiceless sound
of the crowd
form a venomous loneliness in me,
All I could see is sound of the marching crowd,
and could also hear the sound of the big picture,
I look heart deep into thy future,
All I could see
Is the lonely crowd.

Pablo Neruda

[a] Inl. II.

6

Een slop van Alt-Moabit-Berlijn.

Men ziet van de binnenzijde de vitrien met de letters: **bürgerliches** Restaurang.

Echt Patzenhofer.

Een slop van Alt-Moabit-Berlijn ... bürgerliches Restaurang.

In Moabit wonen in die tijd voor het merendeel arbeiders, maar ook de burgerlijke middenstand tref je er aan. Nu betekent *slob* in het Vlaams ook *steeg*, wat best kan inhouden dat er zich **een burgerlijk restaurant** bevindt. Juist zo'n restaurant maakt de bijeenkomst specifiek. Of je moet aannemen dat de opmerking ironisch is bedoeld.
Hoe dan ook, het is duidelijk dat de (kapitalistische) agenda van deze bijeenkomst sterk afwijkt van de oorspronkelijke ideeën van Dada. Zij past eerder binnen een burgerlijk-politieke aanpak. Je moet deze actie dan ook alleen maar zien als middel je uiteindelijke doel te bereiken.

De herkomst van de naam **Moabit** is omstreden. Waarschijnlijk houdt ze verband met de eerste bewoners van het gebied, de Hugenoten. Dezen noemden hun nieuwe woonplaats naar het Oude Testament *terre de Moab*. De Moabieten waren een Semitisch volk dat tussen de 13e eeuw en de 6e eeuw v. Chr. in het gebied woonde dat nu Jordanië heet.
Volgens de Hebreeuwse bijbel waren de Moabieten het nageslacht van Lot (de neef van Abraham) en zijn oudste dochter.[a] Voor de Israëlieten was het dus een vreemd volk, uit incest geboren. Hugenoten vertrokken vanuit hun vaderland naar een vreemd, soms vijandig gebied.

[a] Gen. 19. 30-38.

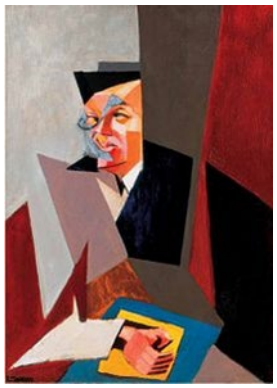
Eerst enige hoofden. **Rastaquouères.**

Meteken. Dan deze mensen rond een tafel. Debatten. Teleurstelling.

Een galliciese jood slaat met de vuist op tafel.

Zegevierend gezicht als eurèkauitdrukking. Verrassing.

Un rastaquouère: mafkees, buitenlander, rasta. Oorspronkelijk iemand met een overdreven, luxueuze en uitbundige stijl, ook wel een gigolo. Term slaat met name op Italianen en Zuid-Amerikanen.

Le Métèque: een immigrant met een zuidelijk, mediterraan uiterlijk, een gastarbeider, een halfbloed. Oorspronkelijk in het oude Hellas een vreemdeling (μέτοικος) die wel binnen de stadsmuren mocht wonen, maar geen rechten had.

Jood. Volgens de Fransman Charles Maurras (1868-1952) behoren de joden tot de verfoeilijke groep van meteken, dit samen met de hugenoten, de vrijmetselaars en vreemdelingen in het algemeen.
Bij zijn benadering van de joden staat Maurras bepaald niet alleen, zo definieert de oude Van Dale een jood als woekeraar, afzetter en bedrieger. Hij is geldbelust, gierig en onbetrouwbaar. Joden kun je niet vertrouwen.

Een voorbeeld:

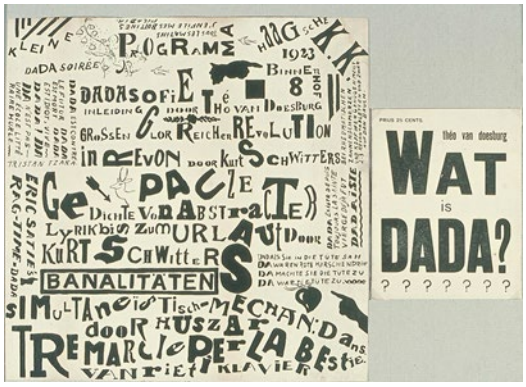

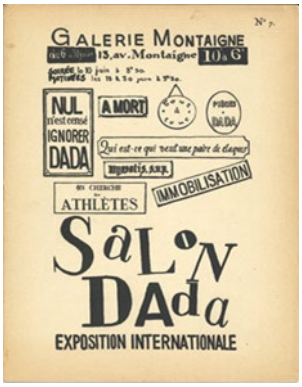
Bovenaan rechts, hier onleesbaar, staat de rechtse strijdkreet *La France aux Français.* Zie 35.

Galliciese. Het Roemeens is een galicische taal, die ook in Spanje en Portugal wordt gesproken.

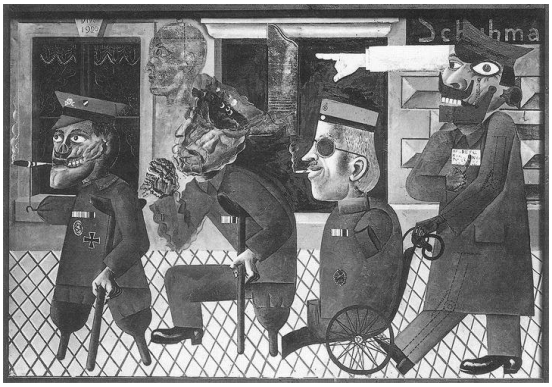
Galliciese jood: Tzara. Hij is afkomstig uit Roemenië. Tzara kondigt plannen aan om de bevolking te bevrijden van het financiële juk waaronder zij gebukt gaat. Iedereen zal zonder zorgen kunnen leven.
Dit betekent wel dat hij -in eerste instantie- Dada financieel sterk wil maken. Daarna zal hij het financiële systeem infiltreren. Wat zal lukken, ook omdat het volk zich als een massa gedraagt, als een kudde die zich laat meeslepen, zoals aan het slot blijkt, waar Charlot haar (kapitalistische) lot bezegelt.

Kennen Sie **Dada**?

Ontnuchtering bij de meteken. Rede van de galliciese jood.

Dada.[a] Hieronder het manifest waarmee Tzara het Dadaïsme in Frankrijk introduceert.

MANIFESTE DADA 1918.

[a] Inl. II. 10.2.4. o.a. Tzara.

Neen Dada is geen artistieke bluff, maar het is de oplossing van ons, van het financiële probleem überhaupt. ***Ambiance.*** *Dat is Dada.* ***Profeties gebaar*** *van de galliciese jood:*

HET KABARET DADA IS DE TOEKOMST

Ambiance: goede, uitgelaten sfeer.

P**rofeties gebaar.** *Profetisch* bv in de zin dat *Andreas Baader,* een Berlijnse Dadaïst, binnen afzienbare tijd zal worden uitgeroepen tot president van het heelal en dat er door Dada binnenkort een wereldregering zal worden ingesteld.

Op deze staat een afbeelding van Hannah Höch met ingeplakt een foto van Baader.

HET KABARET DADA IS DE TOEKOMST. *Het Kabaret Dada* verwijst naar het *Cabaret Voltaire.* Dit wordt door Hugo Ball samen met zijn partner Emmy Hennings in 1916 te Zürich opgericht. Hier begint het Dadaïsme.

Goedkeuring. Het dadaïsme een reële waarde als **een petroleumboring.** Konsortium ter uitbating van het dadaïsme wordt opgericht.

Een petroleumboring. Olie als bron van financieel gewin.

7

De **poolse** bankier per auto naar de bank, gevolgd door drie zware lastauto's met **poolse marken** beladen.

Plechtig entree. Onderhandelingen aan het loket. De bankier verlaat even plechtig de bank. In de hand houdt hij één bankje. U.S.A. ONE DOLLAR**.**

Pools: Het is onduidelijk of dit woord in het Vlaams een negatieve bijbetekenis heeft. Wel wordt het ieder geval gebruikt in de zin van *wanordelijk, rumoerig* (als een Poolse landdag).

Poolse mark berucht om zijn enorme inflatie. Hier dus ter illustratie een aanwijzing hoe het met de financiële situatie in Europa is gesteld.

8

Het Dadakonsortium midden de uitvoering van het plan.

Aankoop van huizen. Ombouwing. Versiering.
Skepsis van de Berlijners. Tot **Silberpleite** zijn dollar toont. Koersverandering. Eerbiedige buigingen.
Omsingeling van Silberpleite's auto door huwbare dochters en cocottes.

Silberpleite: de galliciese jood. *Pleite* betekent *blut, bankroet.* Het bankroet van de Westerse beschaving is een centraal thema van de Dada-beweging. De waanzin van WO II betekent het morele bankroet, dit uit zich in inflatie en daarna letterlijk in het financiële faillissement. Na het bankroet is er louter chaos en daar moet de mens mee leren leven. Chaos is sowieso beter dan gestructureerde ondergang en ellende. De nieuwe wereld kon enkel dwaas en chaotisch zijn. Dada stelt onvermijdelijke afbraak vast en vervolgens een anarchistische chaos als een soort utopie.

[Het schept enige verwarring als blijkt dat Silberpleite blijkbaar het bankbiljet in handen heeft dat elders door een *Poolse* bankier is ingeruild.]

9

Plakborden.

Strooibiljetten uit auto's.

Zonderlinge sandwichmen.

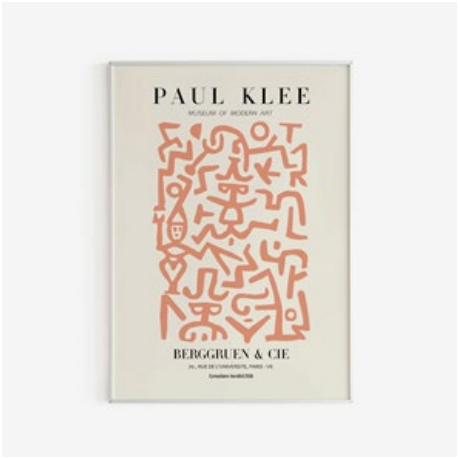
Ensormaskers.

9

Paul Klee, **strooibiljet,** *De komiek*, 1920.

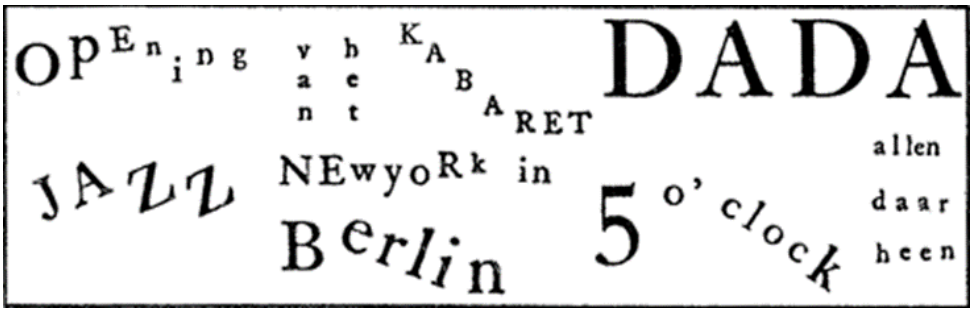
Zonderlinge sandwichmen.

James Ensor, ***Grote maskerade****,* Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen.

[Kabaret DADA]

\

James Ensor, ***Nagelaten masker.*** James Ensor kan als voorbereider van het Dadaïsme worden gezien.

10

Men ziet het naaistertje van het eerste tafereel. Zij sluit snel de naaimasjien. Spiegel. **Tampon**. Poeder. Vrolik trap afdalen. Vóór het kabaret Dada reeds grote toeloop van soortgelijke naaistertjes. Klerken.

Commis voyageurs.

Tampon: propje/staafje watten.

Commis voyageur: handelsreiziger, vertegenwoordiger.

***Tweede deel*. Het Dadakabaret**

11

Traag begint **jazz.**

Tweede deel

11

Jazz is een brede term voor vele soorten populaire (dans-)muziek die voortkomen uit de negercultuur. Ze wordt vanaf de jaren twintig erg populair, eerst in Amerika, dan in Europa met Berlijn als centrum. Na WOI wordt ze een verbindende, culturele factor, niet in het minst omdat veel Amerikaanse soldaten van Afro-Amerikaanse komaf zijn.

Jazz is niet alleen populaire dansmuziek, ze is door de vele improvisaties ook een creatief proces. Bovendien verandert ze ook de klank van de muziek en het geluid van de instrumenten. Door de niet-klassiek geschoolde zwarte muzikanten krijgen instrumenten een andere klank. Het zoete geluid van een door een Europese klarinettist bespeelde saxofoon verandert in een scheurend geluid door een zwarte Amerikaan.

Jazz is de muziek van de overwinnaars die uit een andere eigenlijk onbekende wereld komen. Jazz is vreemd, ze is nieuw, Jazz verbindt en verzoent de volkeren (36), Jazz is noch Frans noch Duits.

Jazz is door de vele improvisaties ook een creatief proces. Ze verandert de klank van de muziek, de klank van de instrumenten. Door de niet klassiek geschoolde zwarte muzikanten in Amerika krijgen instrumenten een andere klank. Het zoete geluid van een door een Europese klarinettist gespeelde saxofoon verandert in een scheurend geluid. Het geluid van ieder instrument verandert.[a]

Begin jaren ’20 wordt jazz in Duitsland gespeeld in een kleine bezetting vanwege de economische malaise. Het blijft bij een trio met een pianist, een drummer en een *Stehganger,* een staande violist. De laatste speelt ook saxofoon. Hieraan refereert de dichter kennelijk.

Jazz dringt door tot in de kern van de westerse cultuur. Zo ondervinden veel modernistische kunstenaars, zoals Picasso, haar invloed.

Dit geldt ook voor de (klassieke) muziek. Zo componeert Stravinsky in 1918 zijn *Ragtime* voor orkest en Darius Milhaud in dezelfde tijd *Le boeuf sur le toit* (1919) en *Le creation du monde* (1921).

---

[a] Ietwat overdreven: in 1913 componeert Stravinsky al zijn *Sacre du Printemps*. Trouwens een groot schandaal.

Langzaam
schuiven. Voeten. Benen.
Meer zekerheid in beweging als de saksofoon versterkt.
Versterken autosirenen, **latten**, speakerbuis, beantwoorden de dansers met ritmiese zekerheid.

Revolverschot.
10 revolverschoten.

De naaistertjes en de klerken voelen zich thuis. De onzekerheid van **viool Puccini Butterfly** is geweken.

Uiteindelijk gaat de jazz op in een groter geheel van musiceren:

Paroxisme van de strijd valt de muziek, - klokken en jazz, - een ogenblik stil, terwijl dan op het doek de grote aktie.
Als de kerk is opgenomen in de jazz, begint de jazz-muziek zachtjes sle
chts met banjo's. Stijgende
assimilering. Saksofoon. Bruitisten.
En de klokken. Frère-Jacques-melodie opgenomen in het jazzritme en het lawaai. Klokken verplaatsen de jazz in een meer omvattende eenheid (21).

Latten. De meest aannemelijke verklaring is dat het gaat om een xylofoon. Latten zijn houten plankjes.

Revolverschot. Een eerste teken van de inbreng van Noske (zie verder 19). De vreugdevolle opwinding van de jazz gaat gepaard met het geweld van de noskieten.

De viool komt er niet goed vanaf, maar waarom wordt niet duidelijk. Wel weten wel dat Van Ostaijen er persoonlijk een hekel aan had, zoals blijkt uit zijn brieven aan Fritz Stuckenberg, maar ook uit het aan hem opgedragen gedicht *Metafiziese jazz*.[a] Daarin wordt er gedanst op *gebroken* violen en dat past in de nieuwe wereld van de jazz.
De toon van de viool is onzeker, helemaal in vergelijking met het scheurende geluid van de saxofoon, de viool is oud en zeurderig, de saxofoon is fris en nieuw.
Hier staat het je trouwens niet vrij de muziek zelf beleven, je moet de klank van de viool als minderwaardiger ondervinden dan de klank van de saxofoon..

Puccini Butterfly

De Japanse Madame Butterfly baart een zoon en wacht op de terugkeer van haar Amerikaanse man, de vader van haar kind. Bij zijn terugkeer neemt deze zijn nieuwe Amerikaanse vrouw mee. Madame Butterfly, helemaal kapot van dit alles, neemt afscheid van haar kind en pleegt zelfmoord. Een melodrama, dit geheel in de stijl van Puccini.[b]

---

[a] *Brak*
violen
dans
muziek van latten
gebroken violen
wij steppers incognito
en avant

[b] Puccini's opera gaat in 1904 te Milaan in première. Het wordt een flop, maar na een aantal wijzigingen wordt hij daarna toch nog een groot succes

Zekerheid op het plankier.

Een nieuwe periode van het positivisme: Jazz.

De saksofonist schreeuwt. Alloh!!

En allen: Alloh. (van de monden).

De onzekerheid van de viool in Puccini's Butterfly staat tegenover **de zekerheid** van de jazz-dansenden.

Een nieuwe periode van het positivisme: Jazz. Dat klopt. De jaren twintig, de *Roaring Twenties*, worden ook wel de *Jazz Age* genoemd. Het is een periode van economische, technologische en maatschappelijke vooruitgang. Maar ook verzoent ze na WO 1 de volkeren (36).

12

Huizen nevenaan. Vlijtig arbeiden van dactylo's en klerken. Een ogenblik valt de muziek stil, zodat het getip geluidloos is. **Zeer intens getip, maar geluidloos**. Dan

Knal.
10 knallen.
De muur wordt dun.
Het ritme dringt door. De dactylo's verstarren de handen boven het klavier. De klerken star de pen in de hand niet
schrijven.
Kiek van Dada in sneller tempo. **De muur heel dun: papier.**
De dactylo's klappen de schrijfmasjienes dicht. Klerken verlaten de lessenaars zonder de rekening te sluiten.
De klerken en de dactylo's naar beneden, paarsgewijze en in jazztempo.
Het verlaten buro.
Een almanak valt van de muur.
In de papierkorf.

Zeer intens getip, maar geluidloos. Even valt de muziek van de begeleiding stil. Dit moment is alleen in woorden te vangen, omdat het om een stille film gaat.

Knal: hier *vuurwerk*.

De muur heel dun: papier. *Als* papier: je kunt buiten alles horen.

Almanak, hier kalender

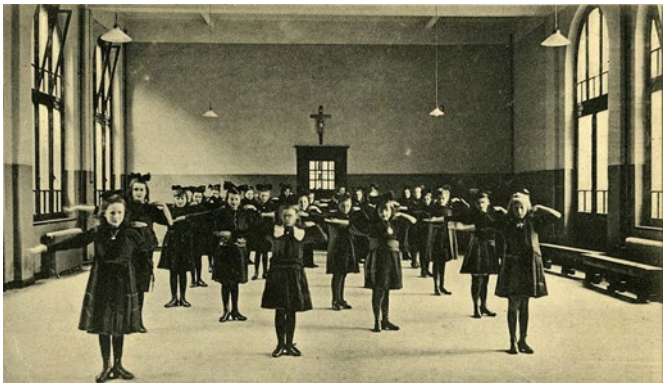
.

.

13

Een pensionaat.

De voordrachtzaal. Een professor in voordracht over ***Götterdämmerung*.**

Götterdämmerung. De voordracht van de docent zal zijn gegaan over het slot van Wagners operacyclus *Der Ring des Nibelungen.*

Siegfried heeft de ring uiteindelijk bemachtigd en leeft gelukkig met de dochter van oppergod Wotan, Brünhilde.
Op zoek naar avontuur vertrekt hij weer en laat de ring bij Brünhilde achter. De dwerg Alberich, heerser van het rijk der Nibelungen, wil de machtige ring terug hebben en stuurt zijn zoon Hagen achter Siegfried aan.
Hagen doodt Siegfried. Brünhilde maakt een brandstapel om Siegfried te cremeren en stort zich met de ring zelf ook in het vuur. Het vuur bereikt de woning van de Goden, het Walhalla. Dit wordt ook vernietigd. De Rijn stroomt over, dooft het vuur en de Rijndochters, de oorspronkelijke bewakers van de ring, nemen de ring mee de diepte in. Het rijk van de Goden, de heersers der aarde, is vernietigd.

De overeenkomst met de komende vernietiging van de politieke en financiële macht is duidelijk. De waanzin van de wereldoorlog tekent het morele en de inflatie het financiële bankroet van de Westerse beschaving, een centraal thema van de Dada-beweging.
Dada zelf biedt geen alternatief. Na het bankroet is er louter chaos en daarmee moet je leren leven. Dada is niet een revolutie, zij wil geen betere wereld. De nieuwe wereld kan enkel dwaas en chaotisch zijn. Anarchie als utopie.
Dada ziet in elk dogma, in elke formule een spijker, waarmede men poogt een vermolmde en zinkende schuit (onze westerse cultuur) bijeen te houden.

Dada is de meest onmiddellijke uitdrukking van onzen vormloozen tijd en wil dat ook zijn. Dada heeft geen eeuwigheidsbestrevingen. Dada heeft met de wereld 'geaccordeerd tot vijftig procent'. Van alles het bedrog bemerkend, heeft zij de wereld failliet verklaard.

Theo van Doesburg als I.K. Bonset[a]

[a] Theo van Doesburg organiseert in Nederland een DADA-tournee om te prediken dat onze wereld falliet gaat.

Und
also in diesem Sinne **Richar der gute Germane**.

Bakvisjes: slapen, bonbons eten.

Revolverschot.

10 revolverschoten.

En alle bakvisjes: dadelik begrijpen. Kiek van bakvisjesmonden: Alloh!

Als ordewoord rush naar buiten.
Kiek snelle beweging van bakvisjesbenen.
De heer professor alleen. Hij sluit de boeken: Götterdämmerung.

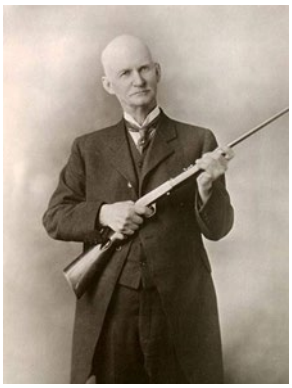
Richar der gute Germane. Klinkt als een ironische toevoeging in de trant van Richard Wagner, de pure, zuivere Germaan..
Toch is het epitheton hier minder uitdagend gebruikt. Wagner kun je dan zien als prototype van de Duitse en Ravel als voorbeeld van de Franse muzikale aanpak.

14

De straat vóór de bar Dada. Van rechts komen de dactylo's en de klerken, van links de bakvisjes. Verbroedering. VersmolteAn dringt de groep Dada binnen.

15

Eivolle bar Dada. Nietdansers versterken het orkest. Met glazen, sirenen, stoelen, honden, vorken en messen.
En de uitvinding van **Mr. Browning** die nu eerst tot haar recht komt als levensaffirmerend geluid.

Parketvloer dansers als haringen in ben.
Te klein. Jazz op tafels. Jazz op de trap.
Kiek van deze beweging in konkave en konveksspiegels.

John Moses Browning (1855-1926). Hij ontwierp revolvers en ander oorlogstuig.

16

Het huis *DADA* van buiten gezien. Kiek: de gevel van zeer nabij. De ruiten trillen.

Paukeslag.

De gevel beweegt.

Barsten. Men ziet de ontwikkeling van de barsten in de zin van een lopende tekening over de gevel.

Orkest cimbalen. Rinkelen. Op het doek: ruiten breken. Barsten de deuren. Of worden met geweld uit de scharnieren geslingerd.

DE JAZZ OVERSPOELT DE STRAAT.

Pêle-mêle de tans sterke jazzkapel en de dansers. Men ziet **vergroot de buis van een saksofoon, de buik van een banjo.**

Paukeslag. Zal zeker een verwijzing zijn naar de regel Bezette stad: BOEM PAUKENSLAG uit de bundel De bezette stad. Dit is van belang omdat grote delen van het script zo in deze bundel zouden passen in. Bankroet Jazz laat zich lezen als een -zelfstandig- modernistisch, episch gedicht.

Dat het om (delen uit) een gedicht gaat, blijkt bv uit het gebruik van metaforen als haringen in een ben (15) of uit een pars pro toto als de buik van de banjo (16). Ook vraag je je af hoe je een cinematografische metafoor (23) in beeld kunt brengen.
En dan, hoe zet je het geluid van een revolver als een bevestiging van het leven (15) over in een filmbeeld? Of een uitdrukking als in illo tempore (52)?
Bankroet Jazz zit bovendien vol associatieve toespelingen. Deze vragen om een omschrijving in taal die niet direct of helemaal niet in beeld kan worden gevat.

DE JAZZ OVERSPOELT DE STRAAT. Wat er nu in de straten staat te gebeuren, doet sterk denken aan een geseculariseerde versie van het carnaval, ook daar staan de dingen compleet op hun kop.

Pêle-mêle, mengelmoes.

De buis van een **saksofoon** en de buik van **een banjo** spelen in vervolg mee als vertegenwoordigers van de jazz.

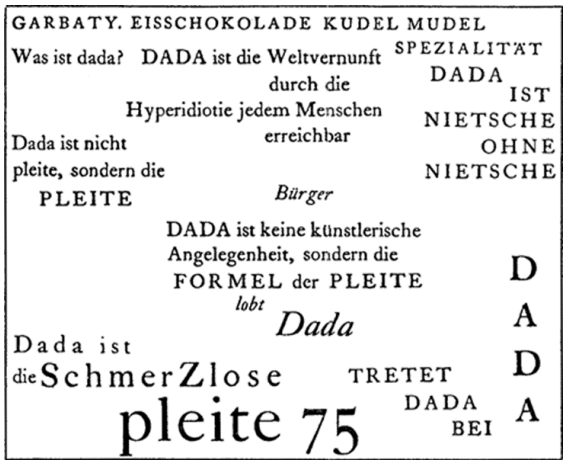
17

Het verlaten lokaal.

De verlaten piano.

De luchter valt. Piek doordwarst het klavier. Klavier in scherpe hoek saamgeklapt rond spil-piek-luchter.

De wanden. De verlatenheid verduidelikt de **reklaamborden.**

Garbaty

Kudel Mudel

Weltvernunft

Pleite

Garbaty, een sigarettenmerk.

Kudel Mudel, wirwar, rommeltje.

Weltvernunft/wereldrede. In het Oudgrieks betekent het woord nous (voῦς, vóος) oorspronkelijk verstand, intellect, geest. Al snel groeit het uit tot een alomvattend wijsgerig concept (Rede/Logos). De nous stuurt en omvat al het menselijk doen en denken. Voor de Dadaïsten een taboe, zij bestrijden juist iedere intellectuele en logische aanpak van de dingen.

Op de poster word nogmaals uiteengezet wat Dada beweegt, dit gekoppeld aan een uitnodiging om mee te doen. De inhoud van het pamflet is een vat vol tegenstijdigheden Dada eigen: een sigaret en een ijsje leiden een wirwar in aan associaties met doel om aan te geven wat Dada (niet) is.

Pleite. Verwijst naar het Duitse, satirische tijdschrift van die naam. Het gegeven exemplaar is het derde nummer van de eerste jaargang, begin april 1919.
Het onderschrift onder de spotprent -Noske te midden van een straat vol lijken- luidt: Das Proletariat ist entwaffent. Prost! Noske! (zie verder 19).
Aan het einde is Pleite de naam van het nieuwe volkslied.

18

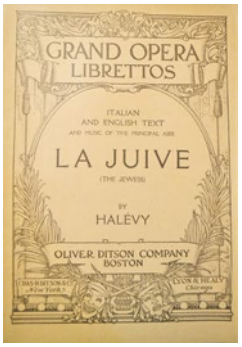
Een stille straat. Plots: de buis van een saksofoon. De buik van een banjo. En de jazz. Klerken, dactylo's, mannequins, schooljongens, bakvisjes, dadaisten, kleermakerspoppen, een stuk van het standbeeld van Debussy.

iemand **in Barbarossados**

de figuranten van **La Juive**.

Onder andere een aantal verkleedpartijen (*)

* **Barbarossados**, dos van Barbarossa (‘rode baard’). Barbarossa is de bijnaam van Frederik I (1122-1190), vanaf 1155 keizer van het Heilige Roomse Rijk.

* De figuranten van **La Juive.** *La Juive* (De Jodin) is een grand opera in vijf bedrijven van Fromental Haley met een libretto van Eugène Scribe. De wereldpremière vond plaats op 23 februari 1835.
Een verhaal over godsdiensthaat en vervolging, overgoten met een romantisch sausje. De massascene in de opera speelt een hoofdrol

Een ouderling die op **Tirpitz** lijkt.

De harmonie van **Zehlendorff.**

De beroemde koning der onanisten.

Alle danskursusjazzpassen zijn verdwenen. **Le lyrisme souverain**.

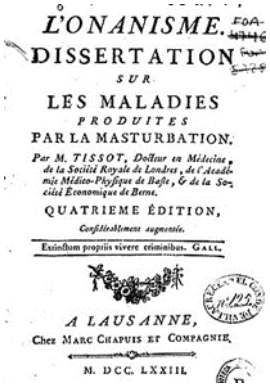
* Alfred von **Tirpi**tz wordt in 1911 benoemd tot Großadmiral, een rang waarmee hij de opperbevelhebber wordt van de 300 schepen sterke Keizerlijke Marine. Als leider van de Duitse zeevloot zal hij na WO I uitgroeien tot een van de belangrijkste militaire en politieke persoonlijkheden van Duitsland.

Zehlendorff, stadsdeel van Berlijn.

De beroemde koning der onanisten. Samuel Auguste André David Tissot (1728-1797) stelt dat masturbatie onder meer zou leiden tot zwakheid, slechter zien en allerlei psychische problemen. Zijn nogal vreemdsoortige stelling werd algemeen geaccepteerd en heeft meer dan twee eeuwen lang voor een groot deel de houding tegenover masturbatie in het Westen bepaald.

L'ONANISME.
DISSERTATION
SUR
LES MALADIES
PRODUITES
PAR LA MASTURBATION.
Par M. TISSOT, Docteur en Médecine, de la Société Royale de Londres, de l'Académie Médico-Physique de Basle, & de la Société Economique de Berne.
QUATRIEME ÉDITION,
Conſidérablement augmentée.
Exitiosum propriis vivere cœnimibus. Gall.
A LAUSANNE,
Chez MARC CHAPUIS ET COMPAGNIE.
M. DCC. LXXIII.

Le lyrisme souverain, Hier *vrije beweging*, maar kan ook *l'art pour l'art* betekenen.

Ieder jazzt instinkt.

Krachtinspanning van ....

Centraal-Europa om te **vernegeren**
In het midden Sadi Ride de schone neger.

Dominante. Superioriteit.
Concierges vervoegen de dansers.

Klavierleraressen verlaten één sprong Schumann.
Een neger skandeert.

Beweging met bamboestok.

Ritmiese beweging van schouders.
Van heupen.

De jazzbegeleiding schreeuwt.

Tikketasje
tikketasje
(wat in Suaheli betekent: de heupen ritmies bewegen)

Vernegeren, hier positief gebruikt // verbeteren: beter maken, neger maken. Veel Amerikaanse soldaten waren van Afro-Amerikaanse komaf, ook de muzikanten, zij stonden aan de basis van de jazz.

De jazzbegeleiding schreeuwt. Begin jaren 20 wordt Jazz in Duitsland gespeeld in een kleine bezetting vanwege de economische malaise. Aanvankelijk is het meestal een trio met een pianist, een drummer en een "Stehgeiger" (staande violist), die ook saxofoon speelt. De dichter refereert hier kennelijk aan.
Op het moment dat de markt zich wat stabiliseert en er weer geld wordt geïnvesteerd in entertainment, komen er halverwege de 20er jaren ook grotere bands.

*Burgers hijsen **de zwart-wit-rode vlag**.*

De beierse, de pruisiese, de pauselike.

De symmetriese arend met de kroon.

Het geheel. Dan de arend alleen. Dan de kroon alleen.
*Terwijl de kroon op het doek blijft, komt het jazzbeeld uit de bekende **flou.** Snelle verduideliking.*
De kroon valt te midden van de jazz.

Zwart - wit- rode vlag, vlag van het Duitse rijk

De symmetriese arend met de kroon. Wapen van het Heilige Duitse Rijk en/of van het Tsaristische rijk.

Flou, niet scherp, wazig figuurlijk, omfloerst.

19

Revolutie?
Dada-jazz revolutie?
Men ziet aanrukken **Noske**,
Noskieten**,**

Sipo, Sipol enz.

Gustav **Noske** (1868-1946), politicus, die o.m. in 1919 een revolutie van communisten en uiterst linkse socialisten (de Spartakistische opstand) weet neer te slaan.

Noske was zelf een socialist, zijn slachtoffers waren o.a. Rosa Luxemburg en Karl Llebknecht, oprichters van de Spartacusbund.

In deze tijd ontstaat ook **de Sipo,** de Sicherheits Polizei.

Deze werd voorafgegaan door de grüne Polizei.

Masjiengeweren. Vlammewerpers. Handgranaten..

Militaire verordening

Die Revolution ist mit allen Mitteln zu bekämpfen.

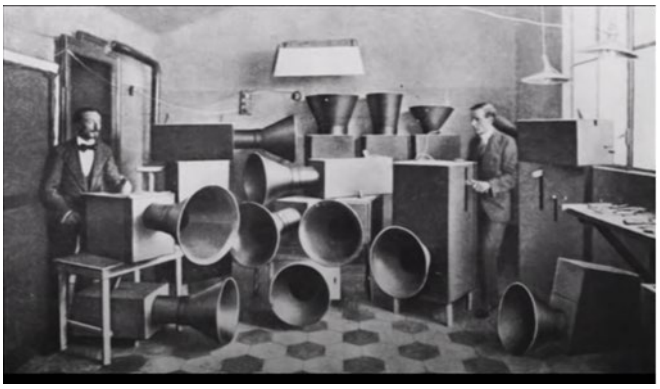
In vogelvlucht de straat.
Van links komt jazz. -
Van rechts komt Noske (Justav).
Links banjobuik: vergroting.
Rechts masjiengeweer.

Vertraging van jazzritme. (En in het orkest zwijgt **de bruitistiese** begeleiding.)
Traag slingeren
van de vijandige groepen.
Dit in kiek vogelvlucht.
Twee beesten
de
groepen
tegenover elkaar *TOT*

Die Revolution ist mit allen Mitteln zu bekämpfen. Uitspraak in de lijn van Noske.

Bruïtisme. Het brutuïsme is een aan Dada gelieerde muziekopvatting. Geluiden gaan een zelfstandige rol spelen, met soms als gevolg een hels lawaai waaraan ook het publiek luidruchtig deelneemt.

De oorsprong van het brutuïsme ligt in het Futurisme. In 1916 verschijnt het boek L'arte dei rumori (‘De kunst van geluid’) van Luigi Russolo. Vooral fabrieksgeluiden vormen de kern van de nieuwe muziek. Voor dit doel ontwikkelt Russolo lawaaimachines, waarmee hij componeert (YouTube).

De eerste voluit dadaïstische componist was Yefim Golyscheff met zijn Antisymphonie uit 1919/YouTube.

DE ANTISYMFONIE
IN DRIE DELEN
(Muzikale Cirkelguillotine)
a) de provocerende spuit
b) de chaotische mondholte of het submarinevliegtuig
c) het inklapbare Hyper-Fis-chendur

Met een kleine voorsprong op hetgeen op het doek gebeurt

Orkest

PAUKEN

Volgens Hanna Hoch hoorde je simultaan-koorzang begeleid door een infernaal-bruïtistisch orkest, een ritmisch gestuurde samenballing van gefluit, gestamp, blikslagen, kinderratels, getingel, getrommel, geblaas op de ocarina en geschreeuw.

Achteraf en veel later schrijft Raoul Hausmann op zijn beurt over Golyscheff's optreden:

Stel je voor… in al zijn jongensachtigheid, agressiviteit en verlegenheid tegelijk – ik weet niet wat voor een grotere melancholie had kunnen zorgen. Stel je voor: je oren werden doorboord door de woorden die een pure engel aan het reciteren was, je ogen kwamen uit hun kassen vanwege zijn aritmiek, zijn transparante noten, een mengelmoes van tonen, aan jou opgedrongen, die niet langer harmonieën wilden zijn, maar gewoon DADA waren. Zijn listige kunst op de rand van acrobatiek en het meisje in het wit rukten onbekende, onverwachte klanken los uit het ambacht van de muziek, zodat je naar infratonale vervoeringen getransporteerd werd. Dat je deze onschuldige engel de syncopische opeenvolging van dissonanten zag spelen, had een onvoorstelbaar effect.
Het publiek, dat nog niet aan jazz was gewend, was gedesoriënteerd; alsof het uit de wolken was gevallen.

Met de Einstürzende Neubauten als hedendaags voorbeeld bij uitstek.

Einstürzende Neubauten liet vooral live een verpletterende indruk na. Niet alleen door de oorverdovende volumes die ze met hun ijzerwaren produceren, maar ook door hun vernietigingsdrang. Door met slijpschijven en vuurwerk te spelen, spatten de gensters[a] gevaarlijk in het rond en door de gaten die ze in de podia boren, worden de optredens legendarisch. In een interview met Sounds uit 1983 raadt Chung de lezers aan om de muren in hun huis te slopen. "Dan ben je misschien wel dakloos, maar je hebt fantastische muziek gemaakt", concludeert hij (Kinda, Internet).

De brutuïstische dada-muziek is revolutionair en ver zijn tijd vooruit. Zonder haar geen John Cage en Morten Veltman, geen sequensa voor stem van Luciano Berio, zoals hij die schreef voor Cathy Berberian, zijn vrouw (Tripsody/ouTube).

[a] *Genster*: klein rondvliegend gloeiend korreltje of brokstukje.

bArst homeriese lach.

Kiek van links naar rechts, van laag naar hoog (naar boven geschoven perspektief) toont wijdopen-gespalkte monden. Lachen in zeer snel tempo gedraaid. Een man uit de bende hand aan de mond. Roepen.

Der Noskeschieber

Men ziet vogelvlucht of schuine kiek de jazzmassa de Noskestep uitvoeren. Met het plotse stilstaan. Het schot.
Het achteruitdeinzen in één-twee-drie stap. Daarbij het geskandeerde zeggen.

Noske
Noske
schiesst noch was.
De Noskieten. Verbouwerering. Gezichten van alsof de wereld andersom. Hangt Atlas van onderaan te bengelen, in plaats van braaf te torsen. Staan de uitdagingsagenten nu aan de zijde vanhet publiek. Wordt de Sipo uitgedaagd. De Sipo uitdagen...
De jazzgroep maakt gebruik van deze verbijstering. Stroomt in de Noskegroep. Vrede op aarde.

Vooreerst onduidelik gewarrel. Langzamerhand (wat op film ‘langzamerhand’ kan heten; niet Macaroni-psychologie) doordringt jazzritme de chaotiese klomp. Dactylo's vangen lief Noskieten.
Dan de Noskieten zelf meester der situatie omvatten dactylo's.
Eén na één versterken de bruitistiese instrumenten jazzritme.
Gekomen op het punt: Noske, Noske schiesst noch 'was, richten soldaten de masjiengeweren in de hoogte. Vuren. Verplaatsen de jazz in een meeromvattende eenheid. Masjiengeweren als bruitistiese begeleiding van jazz. De rijksweerbaarheid opgeslorpt in de dans. Zegevierende jazz.

Met een kleine voorsprong op hetgeen op het doek gebeurt. Geluid van geklap hoor je eerder dan je het klappen met de handen ziet. Een typisch absurdistisch grapje.

Der Noskeschieber, streber.

20

De massa nu dik in de relatief smalle straat regulariseert noodgedwongen jazz. De jazzstappen *bepaald* door de hoeveelheid volk in de ruimte-straat.

Voorop de initiale banjo en de initiale saksofoon, geflankeerd door masjiengeweren.
Beweging afgesloten door de rollende keuken van de kompagnie.

Men ziet de wagen voorbij rollen,
de achterwielen groot op de in helling opgenomen straat.

21

Plein. Kerk.
Als muziek enkel **een klok.**

Namiddagceremonie. Vrouwen. Poolse landverhuizers.

Een heer met zijden hoed.

De klok. Klokken bepalen met de jazz (en het Brutuïsme) vanaf nu aan het klankbeeld, maar dan niet als onderdeel van een carillon, maar als signaalklok. Deze roepen op om naar de kerk te gaan en luiden bij bruiloften en begrafenissen, bij feesten, nederlagen en overwinningen, bij rampen en bij brand. Niet voor niets hebben steden in de Nederlanden klokken, die onderling verschilden in toonhoogte ieder een eigen functie. Zo had Antwerpen de klok Gabriel die bij storm werd geluid.

Ook Gent had ook een stormklok, de klokke Roeland, gegoten in 1314. Ze woog 12.000 pond. In 1659 werd ze omgesmolten tot een carillon van 40 klokken. De grootste klok daarvan kreeg weer de bijnaam Roeland, ook nu weer als signaalklok:

Mijn naam is Roeland, 'k kleppe brand
En luide storm in Vlaanderland!

Orgelspel. Kerkelike **melancholie.**

De twee hoeken van een straat op het plein mondend, zonder diepte daarachter opgenomen. Vlak gelijk met de straathoeken: de banjo, de saksofoon,

de snuit van een masjiengeweer.
De diepte van onder: duizenden jazzbenen.
Terwijl op het doek de jazz het plein overspoelt, is het orkest twee krachten: het jazzbruitisme en de klokken.

Melancholie of weemoed is een gemoedstoestand die neigt naar depressie en zich kenmerkt door een verdrietige kijk op het verleden of door een onvervuld verlangen.

De kerk is de Sint Michiel in Brussel

Op de trappen van **de kerk**:

de heren van de kerkelike kommissie hevig protest.

De gelovigen, - hoofdzakelik vrouwen, - eerste beweging: terugdeinzen. Dan zoiets als het gebaar van ‘ verkracht mij a.u.b.’
De jazz kringt rond de kwezels. Noskieten doorbreken
de kring. Omvatten de kwezels.
Wie schön ist's in den Armen eines Noske-Gardisten.

Klokken kleppen wanhopig en de jazzbruitisten nerveus de klokken te overschreeuwen.
Bakvisjes lief gebaar halen de heren van de kerkelike kommissie in de ronde terrible.
Een moment twijfel: stilstand op het doek. Windstilte.
Maar in het orkest de uitdrukking van kamp. Klokken - en jazz: masjiengeweren, ketels, pauken dragen banjo's en saksofoon.
De bakvisjes miemen kavalier en **voeren** de heren van de kerkelike kommissie.
Smalle handjes om
dikke polsen. **Gaga's** kinderlik onzeker wagen eerste stappen in het nieuwe leven = jazz. De koster laat Michiel in steek. Een bakvisje, boudeermine, zegt: Waarom danst Mijnheer Michiel niet mee Zij neemt de banier. De banier van **Sint-Michiel**,

V**oeren,** begeleiden.

Gaga, kinderlijk.

De **St. MIchael**kirche in Berlijn.

De heilige krijger: Michael, aartsengel die met zijn leger de Satan/de slang verslaat.

- **de heilige krijger** en de vertrapte slang, -

wappert
beschermheilige boven jazz.
Paroxisme van de strijd valt **de muziek, - klokken en jazz, -** een ogenblik stil, terwijl dan op het doek de grote aktie.
Als de kerk is opgenomen in de jazz, begint de jazz-muziek zachtjes slechts met banjo's. Stijgende assimilering. Saksofoon. Bruitisten.
En de klokken. Frère-Jacques-melodie opgenomen in het jazzritme en het lawaai. Klokken verplaatsen de jazz in een meer omvattende eenheid.

De muziek, - klokken en jazz De muziek bestaat blijkbaar uit meer dan een jazzorkest en is als begeleiding in feite in die tijd onmogelijk. Het script loopt hier dan ook op zijn tijd vooruit.

22

Klokken dragen de jazz over de stad.
Op de onderhelft van het doek panorama van de stad; daarboven klepelt gewonnen verloren een klok.
Men ziet van het kerkplein uit de jazz langs vele straten de stad overspoelen.
De hoofdkerk en vier kleinere kerken.

- een hen en kippen. - Vijf torens. Vijf klokken. Eerst klepelt
de grote, dan beantwoorden de vier kleine klokken.
Evangeliese kerk, Calvin, Luther, Katholieke, gnostiese, neo-gnostiese kerk: alle klokken klepelen jazz.

De hoofdkerk en vier kleinere kerken. Gent. De hoofdkerk is de St. Baaf.

23

Een klok **klepelzaait** jazz boven een arbeiderswijk.

Kinematografiese metafoor: graankorrels doorklieven
snel de ruimte, vallen temidden groepen.

Het volk dringt uit huurkazernen.

Klepelzaait ... **Kinematografiese metafoor: graankorrels doorklieven**
Een complexe metafoor: de klanken van de klok doorklieven de lucht als graankorrels. En dit als warrelende figuren op het doek.

Links de foto van een graankorrel, rechts een beeld uit Walter Ruttmanns film Lichtspiel opus 1 uit 1921.

24

Een rentenierswijk. Daarboven: klok klepelt jazz. Schuchter worden simultaan veler huizen rolblinden hooggerold. Vensters geopend. Hoofden.
Twee interieurs naast elkaar met matematies juist hetzelfde schouwspel. Ronde
tafel. Kaartspelers. De zwaaiende klokbeweging doet het dekor trillen. De heren leggen de kaarten terzijde.

Kort-beslissend tragies gebaar. 't Gaat gebeuren. Een heer twee vingers in de hoogte. Hij spreekt. *Jetzt ist die Zeit zu Skat vorüber*. (De Vliegende Hollander, voorspel).
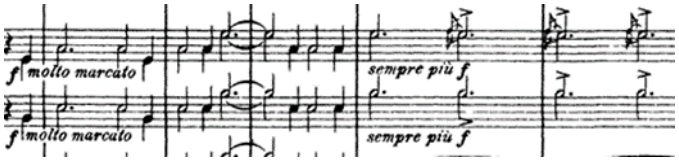

24

Voorspel

Schuchter wagen zij zich op straat. Beproeven step op jazztempo. Steeds te laat.

Voorspel

Na het *Jetzt ist die Zeit zu Skat vorüber* klinken heroïsch de hoorns uit de ouverture van Wagners *Der fliegende Holländer.*

De hoorn staat voor heldhaftig. Het instrument wordt al bij de Romeinen gebruikt in het leger om bevelen door te geven. Signalen omhoog versterken dit effect nog. Ongetwijfeld is het ook een verwijzing naar de bemanning van de door het lot verdoemde Hollander op zijn spookschip.

Dan nog iets. De hoorns lijken verschillende tonen te spelen, maar ze spelen in werkelijkheid unisono. De bovenste stem wordt gespeeld door een hoorn in F, wat betekent dat een genoteerde c als een f klinkt, een kwart hoger. De e wordt dus een a en een a een d. De onderste stem betreft een hoorn in D. Alle tonen klinken dus een toon hoger dan staat genoteerd. De g wordt a, de c wordt d. Je hoort dus: a d d a d d a d d d a: DADA.

De verwijzing naar Wagner is ongetwijfeld ironisch bedoeld, gezien onze helden die even later sukkelig achter de muziek aan gaan door de voorbenen te hoog op te tillen/door te steppen.

25

Men ziet Berlijn in vogelvlucht.

In vele straten geïsoleerde jazzgroepen.
Concentriese beweging naar de stadaders.
Alexanderplatz. Met het kontingent van de proletariese jazzjoden.
Rosenthalerplatz. De proletariese jazz.
Kurfürstendamm.

Jazz van bankiers en cocottes.
De pederastejazz.
De kellners.
De portiers.
De kokaïnleurders.
Enz.

26

Potsdamerplatz **in schuine en nabije vogelvlucht**.

Hoger: van Alexanderplatz, van Wittenbergplatz,

van Alt-Moabit, van Neukölln stromen de jazzbands samen naar Potsdamerplatz.

Van Potsdamerplatz over de Budapesterstr., over Unter den Linden tot aan het Schloss lange jazz-band-ketting.

26

In schuine en nabije vogelvlucht, vanuit een ballon gedacht?

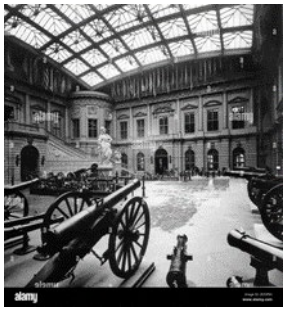

De historiese kanons van het Zeughaus,

- Ulm, Austerlitz, Jena,.

- vuren begeleiding jazz.

De Doom wankelt, de Doom valt.

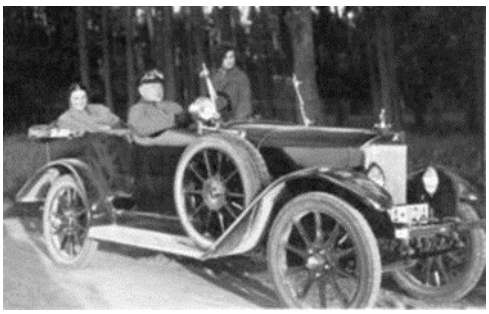

Het Kaiser-Friedrichmuseum wankelt, valt. Schloss. Wankelen. Vallen.

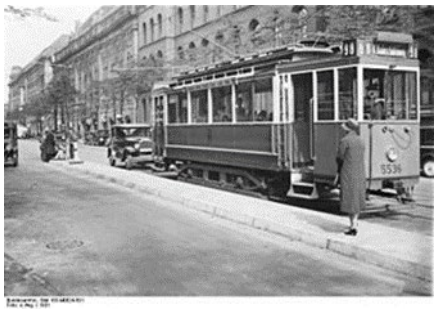
Auto's, autobussen

\

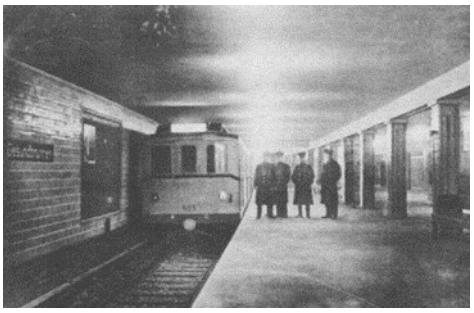

begeleiden de dans in nerveuze stilstaansiddering.
De Stadtbahn rolt in tempo jazz.

De grond beeft: siddering en gemurmel van jazz in de Untergrundbahn.

27

Een ogenblik: de verlaten kamer uit 10. Almanak. Papierkorf. Kiek zonder beweging blijft betrekkelik lang op het doek: **polaire spanning.**

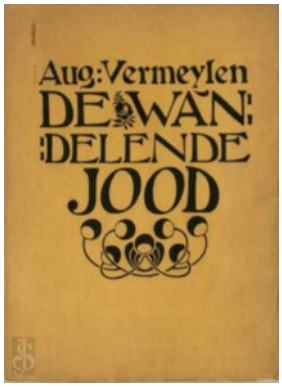
Polaire spanning: foto versus film.

28

Symbolies tafereel.

Een straathoek. Een politieagent. Komt **de Wandelende Jood**. (Precies deze van **August Vermeylen**).

Hij nadert de agent.
Vraag:
ben ik hier nog ver van **Spandau.**
Knuppel-aanwijzing. De wandelende jood verdwijnt in de richting van Spandau.

Symbolisch, slaat op ***De wandelende jood****,* een roman van **August Vermeylen**, waar grote delen een zinnebeeldig, religieus gehalte hebben.

Het verhaal. Op weg naar Golgotha, met het kruis op zijn rug, vraagt Jezus aan Ahasveros of hij even bij hem mag uitrusten. Deze weigert zijn verzoek en bespot hem zelfs. Jezus zegt dan dat hij voor altijd zal moeten blijven ronddwalen, tot het eind der tijden. Als Ahasveros, onder de Indruk van Jezus' houding, naar Golgotha gaat om zijn verontschuldigingen aan te bieden, geeft deze geen krimp en herhaalt -geheel in tegen dat wat je zou verwachten- zijn vloek. En zo begint Ahasveros aan zijn tocht.

Paul van Ostaijen is niet over de roman te spreken. Vlak voor zijn dood schrijft hij in een brief aan Du Perron dat hij, voor hij het herlezen had, niet wist dat het zo onbenullig' was.

Spandau tot 1920 een zelfstandige stad, hierna een stadsdeel van Berlijn. Mooi en plezierig om in rond te wandelen. Ahasveros weet waar hij naar toe wil.

Derde deel

29

De belfried van Gent.

De klok. Klokke Roeland. Kleppen. Luiden. Lui - den!

Kleppe brand en luide storm in Vlaanderland.

Jazzstorm.

Kleppe brand en luide storm in Vlaanderland. De titel van het Vlaamse verzetslied van Albrecht Rodenbach:

Kleppe brand en luide storm in Vlaanderland

Boven Gent rijst, eenzaam en grijsd
't Oud Belfort, zinbeeld van 't verleden
Somber en groots, steeds stom en doods
Treurt d'oude held op 't Gent van heden
Mijn naam is Roeland, 'k kleppe brand
En luide storm in Vlaanderland
...

O, heldenvolk, o, reuzenvolk
O, pracht en macht van vroeger dagen
O, bronzen lied, ‘k wete-uw bedied
En ik versta ’t verwijtend klagen
Doch wees getroost, zie ’t oosten bloost
En Vlaand’rens zonne gaat aan ’t dagen
Vlaand’ren de leeuw! Tril oude toren
En paar uw lied, met onze koren
Zing: ik ben Roeland
Luide triomf in Vlaanderland.

30

Het doek een landkaart van België. Daarboven luidt klokke Roeland. De landkaart trilt.

...

31

Sint Gudule. Klok. Klepelen.
Brussel: het ‘gemoedelike’ leven.

Café's. Terrassen.

Dagbladventers. Dagbladen. Manchettes. ***VAGUE DE BAISSE***.

*Lisez **la Vague***

VAGUE DE BAISSE, neerwaartse golf van aandelen op de beurs.

La Vague (‘De Golf’). Frans weekblad in dagbladvorm, verschijnt vanaf 1918. Het heeft een socialistische en feministische achtergrond.

Gesprekken. Brussels gebarespel. Alles moet beterkoop worden.

De frank gaat terug naar vredesniveau. Denk er om.

Men ziet op het doek twee bankjes. 5 frank. One dollar. Verenigd door het mathematies-symbolies teken =.

=

32

Men ziet reklamen.

Diegene die een paar **nestels** koopt, krijgt de schoenen cadeau.
Wie voor vijf frank waren koopt, krijgt twintig frank.
De krantejochies draven: lisez la vague!
lisez la vague!!

Nestel: een kledingdecoratie.

De krantejochies draven. Zie slot.

33

Aan een terras.
Een dame en een heer genieten koffie, koeken, slagroom enz.
Even praten. Kellner wenken: betalen. De heer met een stuk van vijf-en-twintig centimes. De kellner geeft 20 centimes weer.
Het hele terras. De mensen genieten koffie, koeken, slagroom. Zaligheid**. Les béatitudes.**

Les Béatitudes, de zaligsprekingen. Titel van het oratorium van César Franck, voltooid in 1879.

34

's Nachts.
Een schutting, aankondigingen.
Komt een aanplakker. Vlijt. Niet lang en men ziet het resultaat: een reeks plakkaten, elk afzonderlik als volgt:

MEDEDELING
De Duitsers betalen.
Alle Belgen ontvangen bijgevolg de hun verschuldigde som*men*.
De vague de baisse rolt.
Wij gaan de vredeskoers tegemoet. Nog een beetje geduld.
Gedurende deze korte tijd van wachten, plaatst gij best uw geld in **Schatkistbons**.

De beste schuldenaar is de staat. Plaatst geen geld in industrie.
De Staat betaalt meer.
Schatkistbons aan 6% vrij van alle belasting. 5% korting.
Men zegge het voort.

De aanplakker verdwijnt links. Dadelik van rechts de aanplakker nr. 2. Sneller werk: borstelen, stijfsel, kleven.

BERICHT
De '*Vague de Baisse*' zwelt.
Ondertussen: de enige zekere plaatsing is de *schatkistbon*
Wat is de rijkdom van een land? *DE STAAT*
Daarom koopt schatkistbons aan 6½% vrij van alle belasting.
Intekenaars 10% korting

Links verdwijnen. Nu volgen ***snel en versnellend tempo, - vlug afdraaien van de filmrol****, - de derde, de vierde, de vijfde, de zesde aanplakker. Elk op zijn beurt overborstelt wat de voorgaande plaatste. De tekst steeds bondiger en dringender met stijging van procent en korting. 8%, 8½%, 9%, 9½%. Het aanplakken, d.w.z. de stijgende aanbieding van de staat, gebeurt in zulk tempo dat tot lezen nauweliks tijd.*

Schatkistbon: staatsobligatie die wordt uitgegeven als de staat een tijdelijk kasgeldtekort heeft. De mensen worden en masse verleid om in te tekenen op staatsobligaties door ze enorme winsten voor te spiegelen.
Dada zelf doet mee aan deze hausse door in het Dadaïstische tijdschrift *Der blutige Ernst* een specifiek geformuleerde advertentie te plaatsen van een staatsobligatie en door bovendien eigen Dada-aandelen aan te bieden.

Bekanntmachung

Deutsche Spar-Prämienanleihe
1919

Zeichnungsbedingungen:

Reichsfinanzministerium

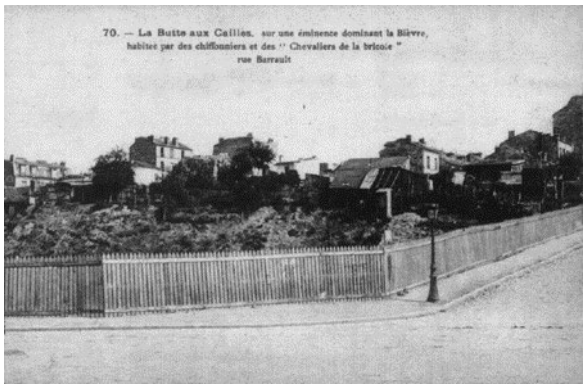
Snel en versnellend tempo, - vlug afdraaien van de filmrol. Van Ostaijen schrijft een aantal keren voor om de film snel of langzaam de film af te draaien. Dat heeft te maken met het tempo van opname en projectie uitgedrukt in beeldjes per seconde. Wanneer beide tempi gelijk zijn, zijn de bewegingen zoals ze zijn opgenomen: standaard was 24 beeldjes per seconde. Is de opname sneller dan het afspelen dan is het resultaat slow motion. Andersom ontstaat er een versnelling, langzamer gedraaid: kontrastmaatstaf (48).
In zijn eerste versie van het script met de titel de *Jazz van het Bankroet,* eindigt de dichter met een epiloog die niet in de laatste versie voorkomt.

Men ziet het laatste gedeelte van de film, ongeveer vanaf de brand, heel snel gedraaid. Daarna ziet men zaal licht worden....

De zin geeft duidelijk aan wat er wordt bedoeld met heel snel gedraaid. Als herinnering worden de voorafgaande beelden nog even snel herhaald. De opname zal dus in een langzamer tempo gedraaid moeten zijn om bij de projectie een versnelling te weeg te brengen. Hoe dan ook een technisch hoogstandje.

35

La Butte

Le Sacré Coeur.

De klok klepelt jazz.
Notre Dame.

35

La Butte, buitenwijk van Parijs, Hier bevond zich een beroemde wapenfabriek.

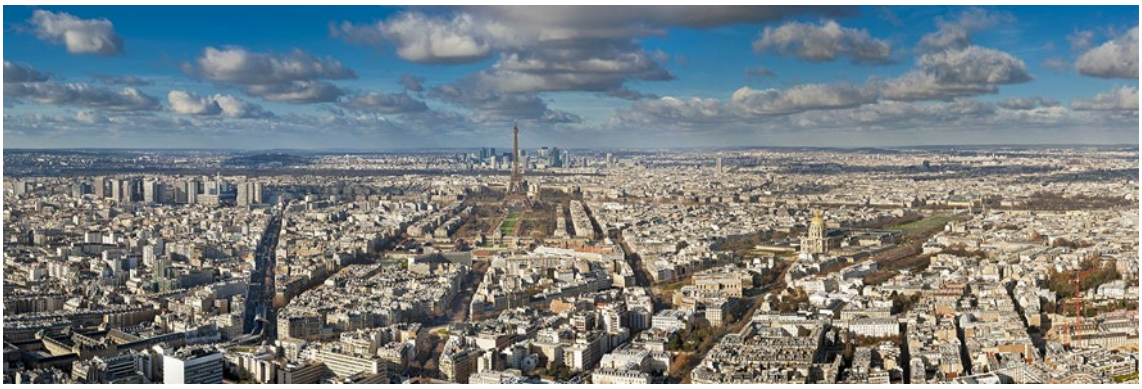
De engel.

Thebaanse trompetten.

Panorama van Parijs.

Vliegeniers.

Strooibiljetten.
De straten. De kranten. **L'Intran.**

Verklaring van de regering

Les Anglo-Saxons n'achètent plus nos vins. Ils préfèrent leur bière pâle.
Le peuple français boira son vin.
Buvez
Les héros de la Marne, de Verdun, de Péronne boiront dorénavant le vin français.
La terre française aux Français
Fécondité. Le litre à 2 sous. Vive la France.

Het volk. Zweven van de strooibiljetten boven het volk. Grijpen. Handen.

Combattez la vie chère
N'achetez que des **marchandises bon marché**. Quelles sont ces marchandises?
Le vint et le bon du Trésor
7% libre d'impôts. Devoir National. A la caisse.

L'Intran. Dagblad, op dit moment nog links, later uiterst rechts georiënteerd.

La terre française aux Français, Frankrijk voor de Fransen. Een oorlogskreet, maar later ook een slogan van uiterst rechts.

Marchandises bon marché, goedkope spullen

36

Een landkaart van West- en Centraal-Europa.

Berlijn, Brussel, Parijs. Men ziet drie jazzgroepen over de landkaart naar elkaar bewegen.
In de linker benedenhoek verschijnen **twee engeltjes**.

Een blijft op plaats. Het andere vliegt naar
de rechter bovenhoek; neemt het ene einde van een rol mede.
Zo wordt de rol in diagonaal over de landkaart gespannen.

Twee engeltjes: de schilderijen hangen in Koninklijke musea, België.

Het script vraagt filmtrucs zoals een engeltje dat van linksonder naar rechtsboven zweeft en een papierenrol meeneemt met daarop de tekst ‘Jazz verzoent de volkeren’. Dat lijkt voor die tijd een technisch hoogstandje, maar dat was het niet. Juist in de eerste films worden dit soort trucages toegepast.

DE JAZZ VERZOENT DE VOLKEN

Georges Méliès maakt al in 1898 filmpjes als Un hommes de têtes, waarbij een man telkens weer zijn hoofd afzet, ze een voor een op een tafeltje plaatst om de vier hoofden even later met zijn gitaar weg te slaan. Het had een dadafilmpje kunnen zijn, ware het niet dat het ruim voor die tijd is gemaakt.

37

Warschau

Een regeringsoptocht in jazzvorm.
Schoolkinderen.
Soldaten.
De regering. Het clergé. Enz.
Een monsterschild:

De regering treedt Dada bij

DADA REDT EUROPA

Warschau. In 1920 verslaat het Poolse leger de Russisch-bolsjewiekse troepen in een cruciale slag.

38

Het karnaval te Nice. De stoet

\
\\

De clou van de stoet: de triomfwagen van

LE BON DU TRÉSOR

39

Monte Carlo.

Grote feesten.

Uitroeping van **de prins van Monaco** als erepresident van de europese Dadarepubliek.

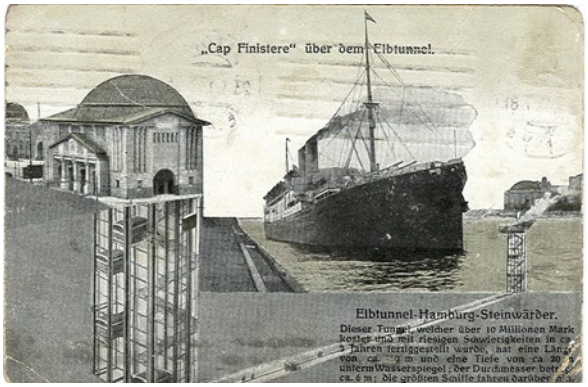
De prins van Monaco, Albert I, wordt in Dada-kringen vaak genoemd als aanhanger van de beweging, maar deze heeft zich nooit een sympathisant van Dada getoond.

Terzijde: in 1918 Introduceert Albert Krigler in Monaco een nieuw parfum met de titel Monsieur Dada 18 als een ode aan de in zijn ogen anarchistisch-rebelse beweging.

40

De havens. Hamburg.

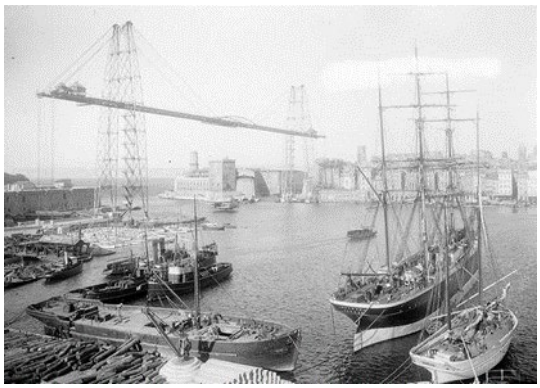

Antwerpen.

Marseille.

Marseille. Schilderij van Paul Signac.

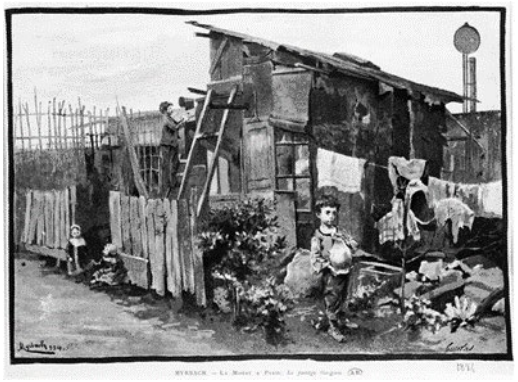

Lege steamers.

De sirenen fluiten (in het orkest sirenen: jazz).
De sloppen

stromen de straat op.

De bordels open.

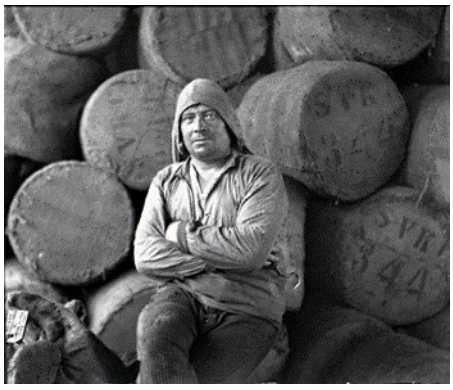
De meiden in bordeelkledij

kuddig naar buiten totdat zij zijn in armen van buildragers:

havenjazz.
Op de werf, op de schepen. Een hollandse janmaat werpt zijn goudase pijp weg.

Vierde deel

41

De Grote Markt te Brussel.

Menigte.

Het aanrukken van de menigte langs de zijstraten. **Feestelike stemming**.

James Ensor, Jezus’ intocht in Brussel, 1888.

Een verhoog.

Komen de hoogste vertegenwoordigers der natie. De koning, de ministers, het haut clergé, de magistraat der hoofdstad enz. Uniformen. Sluiers. Banieren.
- Orkest hoog-bruitistiese begeleiding: zegejazz, tot klokken en pauken afsluiten.
Sint Gudule. Thebaanse trompetten.
Aandacht bij het volk. De koning staat recht. Kort **boniment**. Hij verleent het woord aan de minister van financiën.
De minister van financiën. Toejuiching. Hoeden. De minister spreekt. Bij het publiek stijgt de aandacht tot goedkeuring. Begeestering.
'Het is het doel van de regering de staatsekonomie nog gunstiger uit te bouwen dan tot hiertoe het geval is geweest. Daarom heeft de regering besloten tot de eindelike uigave van een niet-gelimiteerde lening schatkistbons, tegen 10%, vrij van alle belasting, en met 75% reduktie voor de inschrijvers. Passez à la caisse. Zodoende zullen wij tot de realisering komen van onze levensmaxiem:
elk burger een rentenier.'
Hoeden de hoogte in.

Wilde begeestering. Extase.
De minister van financiën in triomf op sterke schouders gedragen.
De burgemeester - opnieuw aandacht bij de menigte - leest de laatste stadsverordening:

Concessie wordt verleend tot het bouwen van 2000 nieuwe dancings.
Elk huis gesitueerd in het centrum moet in dancing worden omgebouwd.
Oproep: Nog een laatste dure plicht: het bouwen van de dancings.

James Ensor, Jezus’ intocht in Brussel, 1889.

Boniment, vleierij, kletspraat.

42

Een vergadering van de Académie française.

Erkenning van het woord jazz.

Plechtigheid.

Le Maréchal. L'archevêque. Le président.

als peters van het jazzkind.

\

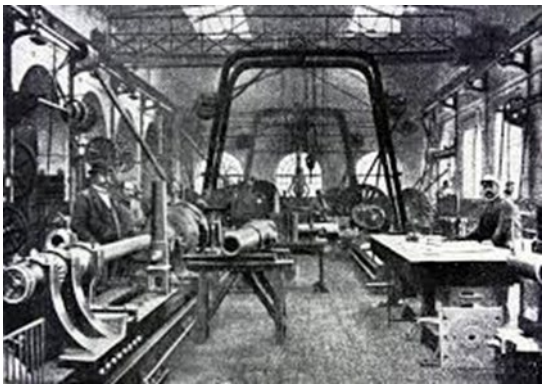
43

Het centrum. Naarstig mierenest. Transformatie der winkelhuizen in dancing. Het ene huis naast het andere rijst klaar met de aankondiging: ouverture le 5; ouverture le 6; ouverture le 7; enz.

Ondertussen laten vliegeniers briefjes vallen.
Kranteventers draven met zegeberichten.
Leest de nieuwe staatszege.
Ougrée sluit.

Cockerill sluit.

Espérance-Longdoz sluit.

Ougree , Cockeril, en Espérance-Logdoz waren staalfabrieken in België.

Berichten die steeds op een donder van goedkeuring worden onthaald.

Transformatie van de nationale
bank in: GRAND DANCING NATIONAL.

44

Inhuldiging van het gedenkteken opgedragen aan de

ONBEKENDE JAZZDANSER.

45

De eerste dag van het algemeen rentenier zijn. De jazz als nationale arbeid.
De werkstaking der dieven. De werkstaking der hoeren. Rien à faire, monsieur.
J'ai des bons du trésor. - De werkstaking der **engelemaaksters.**
Einde van jarelange liaisons. Men ziet een vrouw-van-dertig een oude heer verlof geven;
daarna hoe een twintigjarige jongeling haar zelf verlof geeft. De dieven vertikken het handzakjes te stelen.
Protestmeeting van de aldus bedrogenen. Redelike verdeling van de nationale goederen. Dagorde:
Rationering van de nationale potens.

Engelemaakster, aborteuse.

46

Een echtpaar in gesprek. De vrouw angstig. De man geruststellend. Morgen ga ik mijn schatkistboninterest halen. Het leven is eenvoudig, mijn lieve vrouw.

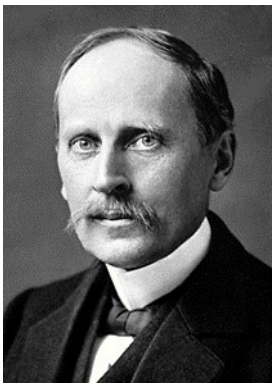
47

Van hun schatkistbons willen ook de beroepsmuzikanten genieten. Leggen de instrumenten neer. Een ogenblik verbouwerering en teleurstelling onder het feestelike publiek. Wie zal nu muziek maken? Jazzen zonder muziek?

Maar twee mensevrienden: de heren **Léon Bourgeois**

en **Romain Rolland**

redden de toestand. (Jazz
zonder muziek: de toestand werd hachelik). En het orkest wordt samengesteld uit de filantropen en mensevrienden der beide kontinenten: de zich-eeuwig-offerende mensheidsheroën. Bourgeois Léon. Rolland Romain.

Duhamel Georges

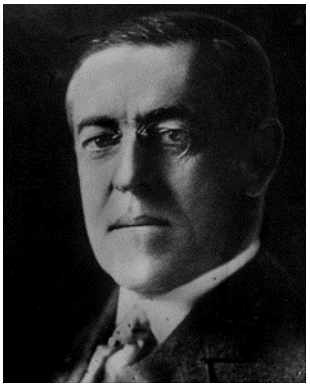

Léon Bourgeois, een vooraanstaand Frans politicus, politiek gematigd, wat met name blijkt uit zijn denkbeeld om de rijken via belasting mee te laten betalen aan het welzijn van de lagere klassen.
Ook is hij sterk betrokken bij de internationale vredesbeweging. In 1920 krijgt hij dan ook de Nobelprijs voor de vrede, en dat zegt wel wat.

Romain Rolland, schrijver en journalist. Hij is marxistisch gezind en pacifistisch actief. Zo is hij na WO I samen met Henri Barbusse oprichter van de pacifistische Clarté-beweging. Hij krijgt op zijn beurt in 1915 de Nobelprijs voor literatuur.

Georges Duhamel. Schrijver, essayist en pacifist. Voelt zich verbonden met unanimisme van Jules Romains dat aanneemt dat mensen samen, bv in een groep van vrienden, een diepe eenheid voelen, zij ervaren een kosmisch levensgevoel, zij hebben een gemeenschappelijke ziel. Ook Paul van Ostaijen voelt zich in zijn vroege jaren aangetrokken tot deze ideeën (Music Hall, 1916).

Wilson Woodrow

Wies Moens.

Havelaar-de-rechtvaardige

Wilson Woodrow (1856-1924), hoogleraar politicologie aan Princeton. President van de VS (1913-1921). Spant zich in voor de wereldvrede. Brengt in 1919 een bezoek aan België.

Wies Moens (1898 – 1982). Dichter die zich in zijn vroege jaren inzet voor sociale gelijkheid. en wereldvrede, maar ook voor de Groot Vlaamse gedachte. Hij wordt na WO I ter dood veroordeeld voor collaboratie en vlucht naar Nederland.

Havelaar, de rechtvaardige. Hoofdpersoon uit Multatuli's Max Havelaar. Hij strijdt tegen het kolonialistische onrecht dat de inlandse bevolking wordt aangedaan.

Der Hasenschiller.

De liefdadige man van Klondyke

die zijn bult tot draaiorgel omwerken liet.

En anderen. En het feest duurt voort. Terwijl

Der Hasenschiller is een figuurtje uit een gedicht van Kurt Tucholsky.

Saisonbeginn

…

Es tauchen auf die ältsten braven Possen.
Vor jeder Bude gibts ein Mordsgeschrei.
Der Kritiker bei Ullstein, Scherl und Mossen
spitzt Ohr und Blei.

L. Fulda und der Knabe Hasenschiller,
sie schreiben monatlich ein neues Stück;
schon sitzen beide je in einer Villa –
ein Glück! ein Glück!

Tucholsky zelf is een goede vriend van Walter Hasenclever (1890-1940), toneelschrijver en fervent pacifist.

De liefdadige man van Klondyke. Georg Dawson (1820-1899) is vooraanstaand geoloog. Naar hem is het plaatsje Dawson genoemd. Klondike is een naburig plaatsje. Of er sprake is van een specifiek activistische inzet, wordt uit zijn biografie niet duidelijk.

48

Het hotel van de minister van financiën. Burojongens bezig met koffers pakken.
De minister papieren samenlezen. Voorbereiding ener beslissende reis.

In een flou: souvenir, wordt nog een stuk van het jazz-begin gegeven. De bar Dada met de eerste timiede jazzdansers. **Langzamer gedraaid: kontrastmaatstaf.**

Langzamer gedraaid: kontrastmaatstaf. Dit heeft te maken met het tempo van opname en projecteren uitgedrukt in beeldjes per seconde. Wanneer beide tempi gelijk zijn, zijn de bewegingen zoals ze zijn opgenomen. Standaard was 24 beeldjes per seconde. Is de opname sneller dan het afspelen dan is het resultaat slow motion. Andersom ontstaat er een versnelling.[a]

[a] **Contras**t is in de fotografie en film de beheersing van het contrast een technische uitdaging: hoe krijgt een fotograaf een foto zo dat zowel de donkere als in de lichte partijen nog doortekend zijn. Een foto met laag contrast (bevat bijvoorbeeld geen diep zwart of helder wit) is grijzig en maakt dikwijls een matte indruk. Een foto met hoog contrast daarentegen bevat
zowel diep zwart als helder wit (Wikipedia).

49

Het kamertje van het midinetje. Verlaten. Almanak. Papierkorf.
Langs de straat: een blinde.
En in het orkest even weer de sentimentele wijs:

Wenn du denkst der Mond geht unten

Vijfde deel

50

De dageraad.

Een kiek die achtereenvolgens de verschillende finansministeries toont, opgenomen als één straat door het verplaatsen van het apparaat in auto geplaatst. **Niet separaat vues, maar kinetiese ontwikkeling**. Het doek loodrecht in drie gelijke vakken verdeeld, toont drie finansministeries: het duitse, het belgiese, het franse. Uit elk gebouw komt een ventje: de portier. **Op de drie vakken simultaan toneelspel van de portiers.** Even ronden. Dan hangen de drie portiers elk een plakbordje op een in het oog springende laats van het hun toevertrouwde gebouw. Voldoening. Simultaan hande wrijven. Exeunt de portiers.
De drie borden naast elkaar

Charlot. Maar geweldig handdrukken na het vernemen van de reden tot dit matinaal bezoek. Omarming. Charlot zet z'n hoedje zoals het hoort.

De minister telefoneert. Op handdraaien zijn de hoofden van de staat present. Triomfantelike ontvangst van Charlot. Vleiende woorden. Vous avez l'air intelligent, mon garçon. Enz.
De minister geeft uitleg. B.v.: neemt een pak schatkistbons en wil deze in 't vuur werpen.
Charlot weerhoudt hem. Laat af, ik weet waarom het gaat. Alles begrepen. Wijsvinger richting oog. Je hebt ogen of je hebt er geen.
De ministers, herhaald eerbiedig buigend, af. Rennen de trap af. Springen in auto's. Snel koffers. Hop. In 120 km tempo weg. Even een blik achterwaarts. Adieu vous veaux.
Charlot alleen in het prachtige empirekabinet. Spel: Charlot als staatshoofd. Ronde hoed schrijlings als steek Napoleon.

Vijfde deel. *In dit afsluitende hoofdstuk zie je een burlesk met Charlot in de hoofdrol, een klucht die een ontnuchterende aanvulling op de gebeurtenissen geeft: wat als een volksfeest begon, eindigt in een alles omvattende financiële chaos.* [a]

50

Een kiek.[b] **Een film van drie gebouwen als in één straat opgenomen door** met een auto (delen van) een aansluitende route te rijden.

Niet separaat vues, maar kinetische ontwikkeling. Er zijn nog geen batterijen die die in een filmcamera's kunnen worden geplaatst, ze zijn nog veel te zwaar. En ook de opwindbare filmcamera van de Fransman Charles Pathé, rond 1920 op de markt gebracht, voldoet niet, ze kan maar 40 seconden lang opnemen.

Op de drie vakken simultaan toneelspel van de portiers. In de film is het doek opgedeeld in drie horizontale delen.[c] Je ziet op ieder deel een ministerie van financiën. Uit elke deur ervan komen gelijktijdig drie portiers naar buiten. Zij doen op een prikbordje ieder in zijn eigen taal -Vlaams Duits, Frans- een oproep aan flinke, jonge mannen om bij het ministerie van financiën te komen solliciteren. Daarna verdwijnen zij weer, tevreden met hun werk.

Toneelspel van de portiers. Er staat niet *optreden* van de portiers. Gaat het om een aanwijzing van de schrijver dat dit stukje er duidelijk als een (grappig) toneeltje moet uitzien?

---

[a] In de eerste versie van de tekst onder de titel *De jazz van het bankroet* wordt Chaplin door de menigte ter dood gebracht. Hij is als Jezus Christus de klassieke de zondebok die de schuld van de mensheid op zich neemt. Hier sterft de kunstenaar voor de schuldige massa, hij heft de zonden van de massa op. Chaplin als Jezus, een nieuwe religie zou zijn geboren. De slotscene wordt vervolgens toch veranderd, er staat een kruis doorheen. Chaplin redt niet. Het volk moet zichzelf maar zien te redden. Jammer voor het *Evangelie volgens Dada.*

[b] Een kiek is een foto. In het Nederlands wordt het woord voor het eerst aangetroffen in een GA uit 1889 ('Dezen photograaf een kiekje laten nemen'). Toch wordt het in de tekst (ook) gebruikt in de betekenis van *filmopname.* Anders wordt de tekst, zelfs als modernistisch gedicht, onbegrijpelijk. In 27 staat trouwens *een kiek zonder beweging*, wat betekent dat er ook een kiek met beweging moet zijn. Vergelijk *Kiek van Dada in sneller tempo* (12), *Kiek snelle beweging van bakvisjesbenen* (13), *Kiek van deze beweging in konkave en konveksspiegels* (15).

[c] Technisch een knap staaltje van montage. In 22. wordt op zijn beurt het doek buiten horizontaal in twee vlakken verdeeld.

51

Op het doek blijft nu één ministerie, b.v. het belgiese, als tevens voor de andere representatief, over.*

De late jazzers gaan voorbij en huiswaarts. Lezen nonchalant wat op het bord. Geen belangstelling. Ook de heer **Joseph Caillaux** onder de huiswaartskerenden. Jongeling met initiative? Neen, spijts neiging, is dit niets meer voor hem. Il a le sourire.

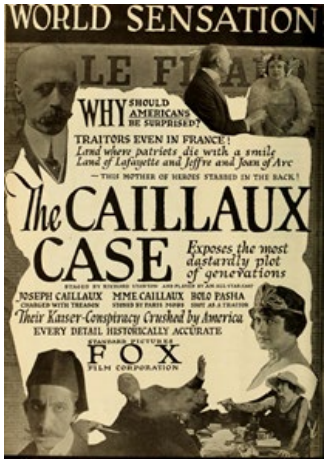
51

Joseph Marie Auguste Caillaux (1863 – 1944) is een vooraanstaande, Franse politicus. Hij treedt in 1914 af als minister van financiën, nadat zijn (tweede) vrouw, Henriëtte, de directeur van Le Figaro had doodgeschoten, omdat deze brieven had gepubliceerd die Cailloux tijdens zijn eerste huwelijk aan haar schreef. Zij wordt vrijgesproken. Het gaat volgens de rechter om een crime passionelle.

Het is niet onmogelijk dat er later in de tekst naar Caillaux wordt verwezen als er sprake is van de minister van financiën. Om die reden wordt hier zijn verhaal verteld.

52

De muziek, - door haar zwijgen, - kondigt aan. Zwijgen is goud waard.

In illo tempore

verschijnt **Charley Chaplin** op het doek.

Hoed, wandelstok, schoenen, - knevel.

Het bericht lezen. De hoed op de wenkbrauwen zetten en nogmaals, - aandachtiger, - lezen. De hoed weer achteruit. Ernstig jongmens. Jawel. Dat is hij. Hij is die is: het gewenst jongmens = **Charlot**.

Energies aanmelden bij de portier. Charlots beroemd groeten. Hoed. Hand op het hart: ik ben de jongeling zonder prima referentiën, maar met initiative. De portier verwijst naar de sekretaris.

Bij de sekretaris. Zelfde spel. Ik ben Charlot het ernstigste jongmens van de aardbal. De sekretaris introduceert Charlot bij de minister. Charley op afstand hoofse groet; gereserveerde ronde lach om de mond.

De minister in reiskostuum. Koffer gereed. Verrast bij het binnentreden van Charlot

De muziek, - door haar zwijgen, - kondigt aan. Zwijgen is goud waard. Prachtig, deze muzikale aanwijzing in het script en dat ver voordat John Cage zijn 4.33 schrijft.

In illo tempore, in die (eertijds heilige) tijd, de Tijd van goden en helden.

Voor de Dadaïsten, maar lang niet alleen voor hen is **Charley Chaplin** een eigentijdse Held. In een aankondiging in het blaadje *Der Dada* (april 1920, derde nummer) krijgt hij zijn eigen, specifieke plaats binnen het Dadaïsme toebedeeld.

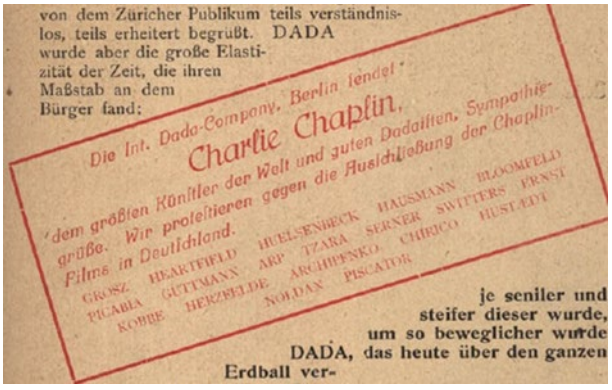

DADA in Europa.

Charlie Chaplin

je seniler und steifer dieser wurde, um so beweglicher wurde DADA, das heute über den ganzen

De boodschap luidt: *De Int. Dada-Company, Berlijn stuurt Charlie Chaplin (dan ook) de grootste kunstenaar van de wereld en een goede Dadaïst, sympathiegroeten. Wij protesteren tegen de uitsluiting van de Chaplin-films in Duitsland:*

von dem Züricher Publikum teils verständnislos, teils erheitert begrüßt. DADA wurde aber die große Elastizität der Zeit, die ihren Maßstab an dem Bürger fand:

Die Int. Dada-Company, Berlin sendet dem größten Künstler der Welt und guten Dadaisten, Sympathiegrüße. Wir protestieren gegen die Ausschließung der Chaplin-Filme in Deutschland.

Charlie Chaplin,

GROSZ HEARTFIELD HUELSENBECK HAUSMANN BLOOMFELD
PICABIA GUTTMANN ARP TZARA SERNER SWITTERS ERNST
KOEHE HERZFELDE ARCHIPENKO CHIRICO HUSTAEDT
NOLDAN PISCATOR

je seniler und steifer dieser wurde, um so beweglicher wurde DADA, das heute über den ganzen Erdball ver-

Maar geweldig handdrukken na het vernemen van de reden tot dit matinaal bezoek. Omarming.
Charlot zet z'n hoedje zoals het hoort. De minister telefoneert. Op handdraaien zijn de hoofden van de staat present. Triomfantelike ontvangst van Charlot. Vleiende woorden. Vous avez l'air intelligent, mon garçon. Enz.
De minister geeft uitleg. B.v.: neemt een pak schatkistbons en wil deze in 't vuur werpen. Charlot weerhoudt hem. Laat af, ik weet waarom het gaat. Alles begrepen. Wijsvinger richting oog. Je hebt ogen of je hebt er geen.
De ministers, herhaald eerbiedig buigend, af. Rennen de trap af. Springen in auto's. Snel koffers. Hop. In 120 km tempo weg. Even een blik achterwaarts. Adieu vous veaux. Charlot alleen in het prachtige empirekabinet. Spel: Charlot als staatshoofd.
Ronde hoed schrijlings als steek Napoleon.

Charlot heet het befaamde typetje van Chaplin, in het Engels *The tramp.* Hij is in de film de Heros, de Heiland, maar dit juist door de mensheid in de chaos te storten. Zo kan ze tot inkeer komen. Dadaïstischer en absurder kan het niet!

Tweemaal foto

53

De straat rond 10 uur. Volk stroomt samen richting ministerie van financiën. Levendige bewegingen, zoals:

Wij zullen 'ns zien.

Een vogelvluchtkiek geeft het ontmantelde finansministerie, door de menigte omsingeld.
Men ziet een kleine minderheid met een grote portefeuille. Anderen met een dik pak onder de arm.
De meerderheid echter met een zak nauweliks te bewegen.
Ook rollen aan: wagens, auto's en lastauto's vol papieren. Een zicht over deze voertuigen.
Het station. In de hal de **aankondigingen:**

Schatkistbons de beste en sekuurste plaatsing.

De aankomst van treinen uit de provincie. Stappen uit de treinen: boeren sjouwend aan korven en manden vol waardepapieren. Heren, - dorpsnotarissen en zo, - met reiskoffers (mooi zwijnsleder).
Goedertreinen met effekten beladen.
Langs de grote heirbanen naar de hoofdstad leidend: verhuiswagens vervoeren de staatseffekten uit de provincie.

Aankondigingen

Bekanntmachung

Deutsche Spar-Prämienanleihe 1919

Zeichnungsbedingungen:

Reichsschatzministerium

1000 Mark

Deutsche Sparprämien-Anleihe 1919

EINTAUSEND Mark

1000

Links een advertentie door Dada in 1919 geplaatst, waarin een Deutsche Spar-Prämienanleihe wordt aangekondigd, dit in het daartoe specifieke jargon. Rechts het officiële bericht van zo'n lening.

54

Charlot op het balkon. De menigte. Geroep. Wij eisen de minister van financiën.
Charlot rustig: Ecce Homo. Onder het publiek: onthutsing, afkeuring, woede. - Zelden applaus.
Charlot geruststellend ‘ik ben een financieel genie’ inviteert het publiek een delegatie tot hem te zenden.

55

Het kabinet. De delegatie binnen. Met portefeuilles, zakken, manden, korven. Gebaar van de delegatie-leider: **quand il n'y en a plus...**

De delegatie werpt stapels papieren op Charlots empire ministertafel.

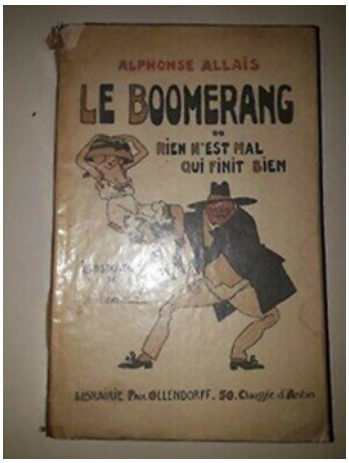
Charlot
neemt voorzichtig één waardepapier; neemt bij middel daarvan vuur aan de open haard. Steekt een monstersigaar aan. Fauteuil. Gemoedelik roken. Kruisbenen. Handpalmbeweging: ziedaar de oplossing, mijnheren.
'Vraag mij niet waarom ik zo onvoorzichtig met deze schatkistbon omspring. Veeleer waarom ik zo luchthartig een sigaar, - een sigaar mijnheren! - aansteek.'
Handen grijpen naar het sigarenkastje. Wat ledig.
De laatste sigaar van het vasteland mijnheren.
Charlot naar het venster. Hij werpt de brandende schatkistbon naar beneden.
De schatkistbon valt temidden opgehoopte schatkistbons.
Charlot: **Le vrai feu d'artifice est d'être magnanime**.

Het beste gedicht is het gedicht in louter wit.

Paul van Ostaijen

Quand il n'y en a plus... In de trant van ‘Als er niets meer is, blijft er altijd nog iets over’. Een verwijzing naar het *Wenn du glaubst der Mond geht unten* en indirect naar de titel van het hieronder getoonde werk van Alphonse Allais.

Le vrai feu d’artifice est être magnamin, *Het echte vuurwerk is om groothartig te zijn.* Een citaat uit *Le Boomerang ou rien est mai qui finit bien* van Alphonse Allais. In deze roman keert de roman zich als een boemerang tegen zichzelf, vooral omdat hij zijn eigen personages belachelijk maakt.

Uit (de herhaling van) het citaat blijkt dat ook *Bankroet Jazz* zelf zich uiteindelijk tegen zichzelf keert en zichzelf ondermijnt. Het is in dit verband van belang dat Allais contact onderhield met De Incoherenten en dit met name via zijn vriend Paul Bilhaud. Van hem de zwarte monochroom die hieronder staat afgebeeld. Maar eerst twee voorbeelden van werk van Allais zelf.

56

Maar dit is een groot voordeel:

het onvermijdelike wordt snel begrepen.
De mensen hand in hand hervatten de een ogenblik vergeten dans rond de brandende *staats*rijkdom.
De mensevrienden (zie hoger) wakkeren het vuur aan, waaien met hoeden, mantels, enz. Waaien in jazz-tempo.
D.w.z. de jazz plasties uitgedrukt door een ritmies-gelijkwaardige afwisseling van kort en lang waaien, van links naar rechts, van hoog naar laag en andersom.
Volledige jazz: muziek, dans, plastiek, - ook zang. -
De schoolkinderen onder leiding van Charlot zingen het nieuwe nationale lied (in het orkest: kinderstemmen: helder).

j'aime la banqueroute

Ich bin pleite

Du bist pleite

tu aimes la banqueroute

Er ist pleite

il aime la banqueroute

Wir sind pleite

aimons nous la banqueroute
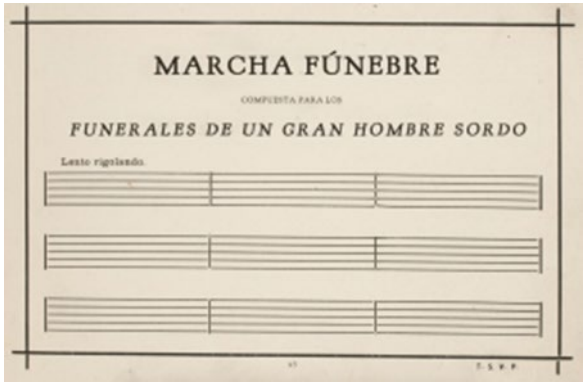
Ihr seid pleite

aimez vous la banqueroute

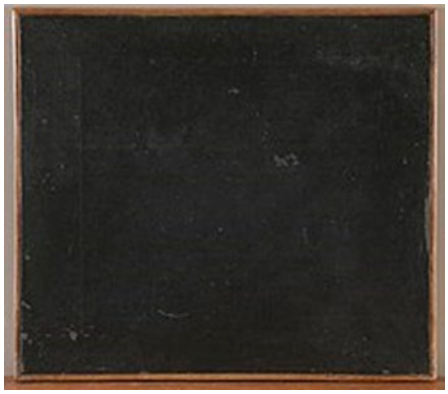
Sie sind pleite

ils aiment la banqueroute

De klokken luiden. De vlammen slaan om de kultuur-getuigende gebouwen.

MARCHA FÚNEBRE
COMPUESTA PARA LOS
FUNERALES DE UN GRAN HOMBRE SORDO
Lento rigolando.

Alphonse Allais (1883) First Communion of Anaemic Girls In The Snow

57

De buik van een banjo, de buis van een saksofoon. Het eerste-toneel-kamertje.
De maan schijnt op de kalender.

Eén enkel krantejochie draaft door stille straten.

C'EST LA BANQUEROUTE

Het script eindigt met het nieuwe volkslied ***Ich bin pleite***. Er is geen verwijzing naar een melodie. Gezien de letter-grepen zou de tekst gezongen kunnen worden als *Frere Jacques* – Ich bin pleite en j'aime la baqueroute – sonnez la mattine. In het script wordt *Frère Jacques* genoemd in 21, zie ook 1.

De klokken spelen een dodenmis, musea gaan **in vlammen** op, zoals de slotregel stelt: het is het bankroet van onze cultuur

C'EST LA BANQUEROUTE. Deze slotzin verwijst naar de roman van Blaise Cendrars *La fin du monde, filmée par l'ange N.-D.,* geïllustreerd door Ferdinand Léger.

N.D. staat voor Notre Dame. De engel van de Notre Dame heeft het script verfilmd, zie ook 35.

Oorspronkelijk is de roman van Cendrars een filmscript, maar van een verfilming is het niet gekomen. In de roman gaat God aan het einde failliet.[a]

[a] Borgers meent dat Van Ostaijen de roman niet zal hebben gelezen (DBNL). Toch verschijnt dit werk al in 1919 (Borgers: 1920), terwijl Van Ostaijens script pas verschijnt in 1921. Bovendien woont hij in deze tijd al weer in België, dat met vanuit Wallonië nu eenmaal een sterke band heeft met Parijs. Aan de andere kant, ook in, Berlijn, waar het wereldje van dadaïsten en experimentelen zich in die tijd concentreert, zal men zeker op de hoogte zijn geweest van de ontwikkelingen in Parijs. En omgekeerd.

Exegese

Nicolette is naast Tzara en Charlot het enige personage dat enigszins een zelfstandige rol speelt, Tzara als oprichter van *Kafé Dada*, Charlot als minister van financiën. Daarnaast zijn er een aantal heel kleine, maar belangrijke bijrollen (s): de vreemdeling, de blinde, het jongetje.

Voor het overige is de verteller een verslaggever van het feestelijke, maar ook chaotische gebeuren om beide personages heen, dit afstandelijk gefilmd als vanuit een ballon en in grootse stijl. Van een narratie in zijn specifieke betekenis is geen sprake. Het is alom louter beeld en muziek. JAZZ!!

Het script is niet als een verhaal opgebouwd, het kent geen traditionele story en plot, eerder gaat het om een documentaire, maar dan een die *fictieve* gebeurtenissen in het Europa direct na WO I aankaart.
Kortom, het is een eigengereid script, waarvan de opbouw van de story afwijkt van de narratieve norm. Bovendien is het bizar en buitenissig in haar uitwerking, er is sprake van een *grotesk.*

De personages zijn uiterst mager, in feite wordt de film gedragen door het gedrag van menigten die als in een roes van alle kanten toestromen, voortgestuwd door de Jazz-storm. Er is sprake van een absurde en ongrijpbare, maar feestelijke massapsychose. Je waant je in een droom.

Het verslag van de feesten en van het optreden van Charley Chaplin heeft beide een afwezig en weemoedig einde: een verlaten kamertje, een kalender in een prullenbak, de maan, een wandelaar, een blinde en een krantenjochie dat door de stille straten rent.

Wenn du glaubst der Mond geht unten der geht noch lange nicht unten das scheint bloss so.

Een verrassend einde, omdat juist daaraan wordt getwijfeld. En niet te onrechte zoals blijkt: het leven gaat gewoon verder.

Het script zelf is vaak een mengeling van het poëtische met het filmische. Zo staan woorden in de tekst vaak geïsoleerd en krijgen op deze manier bijzondere aandacht. Dit zie je direct al aan begin bij het woord *naaimasjien.* Van Ostaijen:

> *De lezer attent maken op de meer dan journalistieke betekenis van het woord. Op de stam. De klinker. De medeklinker. Het interval. Het zwijgen. Het ademhalen. Het spilwoord - aantrekkingskern, waar rond de atomen zich groeperen. Kristallisatie.*
> *De spanning van het oppervlakkige woord tot het dimensieloze. Kontrapunt. Frère Jacques.*

De isolatie in het script van *naaimasjien* moet wel doorwerken in de manier van filmen.

Gecompliceerd zijn opmerkingen als *Verwelkt ruikertje Vergissnichtmein* en *Stemming zoals in romans*, die niet in beeld kunnen worden gebracht of je moet er, zoals bij het laatste voorbeeld, een hele -dichterlijke- documentaire aan wijden.
In andere gevallen kun je een *voice over* of tussentitel gebruiken om de tekst hanteerbaar te maken. Neem vragen als

> -*Jazz Revolutie?, Dada-jazz revolutie*?

of de uitspraken

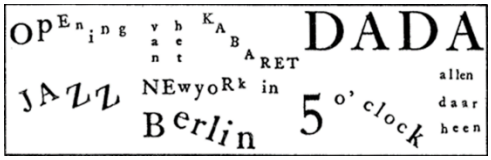
> *-Een nieuwe periode van het positivisme.*
>
> *-Het orkest wordt samengesteld uit de filantropen en mensevrienden der beide kontinenten: de zich-eeuwig offerende mensheidsheroën ...*

Maar ook zijn er, zeker voor die tijd, scenes die niet zijn te verfilmen, maar in een gedicht goed kunnen passen. Denk aan

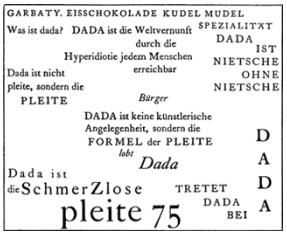
-De Doom wankelt, de Doom valt. Het Kaiser-Friedrichmuseum wankelt, valt. Schloss. Wankelen. Vallen.

Dit geldt trouwens ook voor gedeelten van het script, waarin wordt beschreven hoe menigten uit alle delen van Europa jazzy feest vieren. Je kunt ze beter -als een modernistisch gedicht- lezen dan ze verfilmen. Filmisch is er geen houwen aan, zelfs niet in deze tijd.

Bovendien toont de manier, waarop het script zelf soms wordt vorm gegeven de aanblik van een modernistisch gedicht:

bArst homeriese lach

De twee laatste vereisen zelfs een analyse en exegese, ze zijn meer dan louter illustratie.

INTERPRETATIE/VISIE

De bankroet-jazz zal bepaald niet een film worden van ideeën, vol gesprekken en verhandelingen over bv godsdienst, maatschappij en moraal. Integendeel, deze intellectuele benadering ontbreekt juist geheel.
Wat wel telt, zijn twee kerngedachten: jazz brengt je in extase en verbroedert, speculatie en winstbejag zijn de bron van alle kwaad, ze leiden tot een maatschappelijk faillissement. Uitgelaten overgave tegenover hebzucht.
Het is Chaplin die deze tegenstelling uitbuit en als vertegenwoordiger van Dada de genadeklap uitdeelt. Het volk laat zich lijdzaam meeslepen: via jazz naar chaos. In termen van Nietzsche wint het dionysische principe het van het apollinische, het instinct het van gevoel en intellect.

In het stuk draait het dus om twee concentrische, maar ook botsende bewegingen: Dada en Jazz. Berekening en manipulatie staan tegenover hartstocht en bezieling. Dada belooft vrijheid, Jazz stuwt de massa feestelijk op, Jazz verzoent de volken, Dada zal op haar beurt zal de mensheid redden, iedereen wordt rentenier.

Dan de anticlimax: het volk jazzt uitbundig het stuk uit, begeleid door een kinderkoor dat uit volle borst het maatschappelijke bankroet bezingt. De mensen zijn blut, het financiële systeem is gekraakt. De revolutie is mislukt: *bankroet- jazz*.

Er is sprake van een anti-utopie (‘dystopie’). En daarmee is in feite alles gezegd.